

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A hitvallások jelentőségének és létjogának kérdése úgy általánosságban, mint különösen a protestáns egyházakban.

(Részlet szerzőnek folyó évi november hó 25-én tartott tanári székfoglaló értekezéséből.)

A dogma tehát az egyházzal szerves viszonyban van; ennek léte által nemcsak feltételeztetik, de tartalmilag is befolyásoltatik. Protestáns felfogás szerint létrejön benső szükségből s fennáll gyakorlati célokból. A honnan természetesen következik az is, hogy a dogmaképződés periodusa ma még bezárva teljességgel nincs; sőt egyáltalában nem is lehet soha. Ha az egyház létérdeke úgy kívánja, mindig jöhetnek létre új dogmák; még pedig az idők és viszonyok által teljesen igazolt olyan dogmák, melyeknek megkonstruálásába a protestántizmus is minden aggodalom nélkül belemehet. Ránk nézve e tekintetben csak egyetlenegy feltétel van, — de ehhez az egyhez aztán rendíthetetlenül ragaszkodunk! — hogy t. i. *minden dogma tartalmilag a szentírásból igazolható legyen.* Ez a mi mozdíthatatlan köszálunk. Innen indulunk ki, ide térünk vissza. Ez az isteni; azontúl pedig és ehhez viszonyítva, minden csak emberi, mely az apostol szerint jóllehet bölcseségnek láttatik lenni, mindazáltal haszontalan és veszendő.

C) Hitvallás.

Ezzel elértem oda, mi tanulmányomnak tulajdonképeni célja vala, hogy t. i. szóljak röviden a hitvallások vagy konfessiók tekintélyéről s rámutassak arra a feladatra, mely ezekre a protestáns egyházakban vár s azoknak jogkörét a szentíráttal szemben megállapítja.

Lipsius a maga dogmatikájában* azt mondja, hogy az egyház épen olyan együttélésre rendelt külső institutio, mint a család, vagy az állam,

* „Lehrbuch der ev. prot. Dogmatik“ 3. A. 769. l.

s ezektől csak az ő sajátlagos rendszabályainál fogva különbözik. Ezek a rendszabályok pedig arra valók, hogy egyfelől a közös vallásos életet ápolják és tova plántálják; másfelől, hogy a tagoknak egymáshoz való viszonyát és a közös eljárás formáját szabályozzák s az által a közös vallásos életet előmozdítsák. Én ugyan az egyházzal fentebb adott definitióm tanubizonyosága szerint ezt a meghatározást korrektnek el nem ismerem, mert én az egyházban többet, nevezetesen belső célokat is keresek, — azonban azokhoz, a miket *Lipsius* az egyház rendszabályainak hivatásáról mond, készséggel hozzájárulok. Ilyen normák és külső korlátok nélkül a világon, más társadalmi kategóriákkal folytonos kölcsönhatásban levő intézmény el sem képzelhető; s a dogmák fogalmát s azoknak az egyházzal genetikus összefüggésben álló kapcsolati viszonyát épen azért tartottam feltétlenül szükségesnek előzőleg s részletesen ismertetni, hogy ki-ki belássa, miszerint organumok-nélküli organismus olyan képzelenség, melyről szót váltani épen úgy nem érdemes, mint teszem fel, a boszorkányok létezéséről.

Már pedig az egyház is organismus; úgy, mint akár a család, akár az állam s ha ezeknek vannak dogmái, melyeket itt rendszabályoknak, törvényeknek mondunk, úgy az egyháznak is kell lenni rendszabályainak és törvényeinek, melyeket meg a theologia dogmáknak és hitvallásoknak mond.

Dogma és hitvallás ezek szerint tehát iker-testvérek; amaz az idősebb, emez a fiatalabb. Egy ágyban születtek, egy emlőn növekedtek. Édes anyjok az ekklézsia, édes apjuk a philosophia s ezek után maradt rájuk szent örökség gyanánt az evangélium, a melyből élnek s a melyet kegyelettel megvédeni akarnak.

A dogmáról már fentebb szólottam. Itt hát szóljunk csak a hitvallásokról.

Tudva van, hogy ezeket „symbolum“-oknak, „symbolikus tekintélyek“-nek, „konfessiók“-nak is nevezik. Ez utóbbi latin neve a magyar „hitvallás“-nak. A „symbolum“ pedig *külső* ismertető jelt, vagy jegyet jelent. A hangsúly a „*külső*“-n van, s mint ilyen külső jel már a régi görögöknél arra volt hivatva, hogy a beavatottakat összetartsa. Ezért írja *Aristoteles*: „*συμβολα προς άλλήλους έχουν*.“ Ilyen symbolumaik voltak az első keresztyéneknek is. „Tilalom alá lévén vetve a keresztyének szektája, — mondja *Boissier** — s titokban hirdetendők tanaik, természetes, hogy egymásnak felismerésére kezdetben bizonyos megállapított jeleket használtak, melyeknek valódi jelentőségéről csak nekik volt tudomásuk. Így jártak el a pogány mysteriumokban is; tudjuk, hogy a beavatottaknak bizonyos tárgyakat adtak,** melyeket meg kellett őrizniök, mintegy emlékeztető jeleit azoknak, a miket a beavatási szertartások alkalmával mutattak előtök. Ez történt az első keresztyéneknek is. *Alexandriai Kelemen* feljegyezte,** hogy a galamb, a hal, a kiterjesztett vitorlájú hajó, a lant, a horgony stb. stb. képeit vésették gyűrűikre, — jelvényeket, melyek valóságuknak legtitkosabb igazságaira emlékeztettek. E képek legnagyobb részét megtaláljuk a kata-

* „Árkheologiai séták“ 135—136. l.

** Fenti idézetünkben e tárgyakat nevezi *Aristoteles* így: „*συμβολα*“.

*** *Alex. K. Paedag.* III. 11.

kombákban is.“ Kétségtelen, hogy a keresztyénség első korszakában a symbolismusnak fontos szerep jutott.

Később azonban a forma változik s a symbolum alatt már nem a külső jegyet, hanem azt a *tanformát* értik, melylyel valaki biztos jelét és bizonyosságát adja annak, hogy ő a keresztyén igazságokat úgy hiszi, a mint az az egyház dogmaiban megállapítva van. Az ilyen symbolikus tanformák tehát rendesen dogmatörténeti viták eredményei; bár az is tagadhatatlan, hogy nem minden dogmatikus mozgalom vezetett symbolumra s nem minden symbolum dogmatikus harcok következménye. S jelentősökre nézve *dogma* és *symbolum* sem synonym fogalmak. Mint mondtam: ikertestvérek; de individualiter egymástól különböznek. Más a dogma és más a symbolum; de azért ez az utóbbi amaz előbbit épen úgy feltételezi, mint amaz előbbi az egyházat. Ha nincs egyház, nincs dogma; s ha nincs dogma, nincs symbolum sem.* Ez a milyen egyszerű, épen olyan bizonyos. Felvettetik egy hittani kérdés. A szaktudósok összeülnek. Tudják, hogy itt olyan definitióról lesz szó, melyet századok multával se lehessen igaz értelméből kiforgatni. Azért a problematikussá vált kérdést tisztázni akarván, hosszas és mélyreható tárgyalásokba bocsátkoznak.

* Természetesen a symbolumról itt már mint „tanformáról“ beszélünk.

TÁRCA.

Vallás és emberszeretet a fogházügy szolgálatában.

(Folytatás.)

Mit tett a multban s mit teszen jelenleg az egyház és az emberszeretet a fogházügy emelésére? — nagy, fényes és sok színben ragyogó az a történeti kép, mely az ezen kérdésre adható feleletben felénk tündököl.

Nem foghatja be azt a képet egy felolvasás. Nagy vonásokban vethetem hát csak papírra ide vágó tanulmányaimat, a melyekről, ha tervem sikerül, talán egy egész könyvet is fogok írni.

A foglyok gondozásának kötelessége *bibliai* alapon nyugoszik. Átfutok ezen gyülekezet körében e tételemen, s csak annyit jelentek ki, hogy a keresztyén egyházban kezdettől fogva Istennek tetsző munkának tekintették, ha valaki a foglyok körül is szolgált az Urnak.

Elsőben a dolog természete szerint a hitök miatt üldözött s fogságra hurcolt hittársak kiszabadítására, feleségeik, gyermekeik gondozására, majd a hadi foglyokra, az adósok börtönébe jutottakra terjedt ki a keresztyének gondviselő szeretete, de a mint az egyházra nyugodtabb idők következtek el, s mikor már ereje volt ahhoz, hogy segélyeszközeivel az élet minden viszonyaiha benyúlhasson, jelentkezett közöttük azon törekvés is, hogy a *gonosztévőket* is megóvják a fogságtól s a világi büntetéstől, s valamely más úton büntessék meg

és javítsák őket. Történt pedig ez a görögöknél szokásos panathenák augusztus közepére eső ünnepei s a római lectisterniák lakomái alkalmával követett azon szokás utánzásául, hogy ekkor a könnyebb foglyokat szabadon bocsátották, és hogy husvét ünnepe alkalmával a zsidók is kérhették egy fogolynak szabadon bocsátását, — a mint erre Krisztus szenvedésének, a Pilátus előtt folyt tárgyalás eseményeinek leírásából is tudjuk a példát, — történt ez a keresztyéneknek is húsvét ünnepén, a mikorra az egyház könyörülő szeretete a foglyokért is teljes erejében előtérbe lépett. Valentinián császár alatt már Kr. u. 367-ben törvény hozatott, hogy a keresztyének húsvét ünnepén nyiljanak meg az összes börtönök, s a szentségsértők, méregkeverők, felségsértők, házasságtörők, rablók és gyilkosok kivételével az összes foglyok bocsátassanak szabadon. Ezen törvényt *indulgentia paschalis* = húsvétnapi kegyelemnek nevezték. Majd ugyancsak pogány és zsidó mintára bejött már a 4-ik században a keresztyén templomok asylumjoga, a mely mellett rendkívüli nagy szerepet játszott a keresztyén püspökök azon joga is, hogy a polgári hatóságoknál közbevehették magukat a vizsgálati fogságban levő vagy elítélt bűnösök mellett is. A 325-ben Nicaeában tartott első keresztyén zsinat 80-ik kánona által rendszeresített „*procuratores pauperum*“, a szegények gondozói, akár egyházi, akár világi emberek voltak is ezek, felhatalmaztattak a foglyok látogatására, mindennemű érdekeik védelmezésére, ruhával, ételneműekkel, a törvény előtti védelmi eszközökkel ellátására is. I. Pál római pápáról († 767-ben) dicsekedve

Hogy mit jelentsen ez? láttuk legutoljára a vatikáni zsinaton, a hol egy-egy dogma körül hetekig elhúzódó viták folytak; bár e vitákat megelőzőleg a kérdést a különféle kongregációk már minden részleteiben előkészítették. Végre döntésre kerül a sor; a tartalom theologiai normális definitiót nyer, s ha a hivatalos egyház pecsétét ráütötte, megvan a dogma.

A symbolum már csak a dogmák alapján áll; *Hagenbach* szerint csak „schibolett“... lobogó, mely alatt a közönség egybegyül. *Heinrici* szerint meg olyan auctoritative et legitime megállapított norma, mely az egyházi életnek szolgál alapul. Bizonyos tekintetben mind a két felfogás jogosult, mert 1-ször is a symbolum, vagy a hitvallás tényleg a hívek összetartására s így a hitegység megvédésére szükséges s e szempontból nevezhetjük azt schibolettnak. És mert 2-szor ezt az összetartást épen az élet indokolja, mondhatjuk azt auctoritative és legitime megállapított normának is; de csak úgy, hogy maga a szentírás a „norma normans“, a hitvallás pedig legfelebb „norma normata“ lévén, amaz a kijelentésnek, emez pedig a hitnek a mutatója. A dogmának tehát inkább theoretikus, a symbolumnak pedig inkább gyakorlati jelentősége van.

Az tagadhatatlan, hogy a kijelentett igazság csak személyes hit által sajátítható el; de mert ez az igazság a szentírásban tudományos nyo-

mozódás feltételeinek egész sorozatával van összefüggésben, az egyház pedig nem csupa tudósokból áll, — annál fogva sokkal okosabb, a helyett, hogy a jámbor keresztyént az Irás és az egyházi dogma közötti összefüggés boncolgatására kényszerítenénk, annak kezébe olyan szövétneket adni, melytől őt céljához könnyen elvezérli. Természetes azonban, hogy ezen az úton tovább nem mehetünk, hanem csak addig, a míg annak a bizonyításáról van szó, hogy a megállapított tan tényleg keresztyén hitigazság. A lutheránus symbolikus könyvek közé Luther mindkét kátéja ezért vétegetett fel s ezért mondatott ki reájok nézve: „quod eos, quasi laicorum biblia esse censeamus“.* Hogy mi e tekintetben a mi nézetünk? fentebb futólag már jeleztem s hátrább majd részletesebben is kifejtem. Előbb azonban szükséges a kérdésre egy történelmi visszaillesztést vetni s mielőtt fejtegetésemben tovább mennék, szükséges — némely tárgyamal összefüggő — olyan ténytet konstatálni, melyek szerintem arra mutatnak, hogy az egyház, mint élő organismus, confessio, symbolum, vagy hitvallás nélkül nemcsak hogy fenn nem állhat, de talán létre sem jöhetett volna soha.

Mi, a kik egyházi életünket a gyakorlatból ismerjük és tudjuk azt, hogy p. o. a magyar

* F. C. Introductio. 5. J. T. Müller „Symb. Bücher der ev. Luth. Kirche“ 518. l.

mondja életírója, hogy ő „mindenféle fáradhatatlan buzgalommal kereste föl a szegényeket s ezek között a börtönökben sanyargókat is.“ X. Ince pápa különös gondjába vette a börtönök javításának ügyét. 1655-ben egy új börtönépületre ezt a fölíratot tette: „Justitiae et clementiae, securiori et mitiori reorum custodiae“ — az igazságnak és a szelidségnek, a bűnösök biztosabb és enyhébb őrizésére.

Különben pedig a 6 ik századtól a 11-ikig alig találunk a keresztyén emberbaráti szeretetnek olyan nyomaira, melyek bennünket a börtönök falai között sinlődökhöz vezetnének, de már a 12-ik században és ettől kezdve több vallásos társulat és rend keletkezik, mely a foglyok kiszabadítása érdekében létesült.

Ilyen rend létesült Franciaországban „Ordo S. S. Trinitatis redemptionis captivorum“ cím alatt a 12-ik század végéfé, és egy másik Spanyolországban „Ordo Beatae Mariae de mercede redemptionis captivorum“ név alatt valamivel később. Florenben, Rómában, S.-Giro-lamóban, majd 1575-ben, Tallier János jezsuita által alapítatva, egész Olaszországra kiterjedőleg ismét Rómában több olyan társulat alakult, melyek a foglyok sorsának javítását tűzték ki feladatuk gyanánt. És hogy milyen szellemben és irányban működtek ezen rendek és társulatok, legyen elég arra egy, ezen kérdés történetével foglalkozó protestáns tudósok következő szavait idéznem:

„Róma városának köszönheti az emberiség a egyházi rendszer nagy reformját.“ „A Rómában 1703-ban XI. Kelemen pápa által alapított Szent Mihály fogház volt Európának első menháza“, melyben „hogy a tét-

lenség által szült nagy bajoktól megszabaduljanak, folytonos munkával foglalkoztatták a foglyokat. Behozták azon fogházban a foglyok osztályozását és a hallgató rendszert. Minden fogolynak megvolt a maga külön hálöhelye. Erkölcsei tartalmú mondatok írtak táblácskákra, melyek folyton a foglyok szeméi előtt állottak, s mindenekelőtt vallásos oktatásukra törekedtek. A javítás és nem a szenvedés volt ezen intézetnek nemes célja.“ A fogházügy történetének egyik legalaposabb ismerője, korunkban, dr. Föhring, hamburgi tartományi törvényszéki igazgató nyíltan és tartózkodás nélkül mondja ki ezen nevezetes szavakat: „Nem Amerika, nem Pennsylvania, nem is Auburn városa, hanem XI. Kelemen pápa volt a cellarendszernek és a hallgatási parancsnak és az ezekkel összefüggő büntetési rendszereknek a feltalálója.“

De a keresztyén századok folyamán nemcsak maga az egyház, nemcsak egyes vallásos rendek és társulatok, hanem egyes, vallásos kedélyű, emberbaráti szeretettől áthatott egyének is szívökre vették a foglyok ügyét. A régmúlt idők ködös homályából a következő alakok tűnnek e téren elénk:

Pontius Anicius Paulinus, nólai előkelő férfiú, 378-ban római konzul, ki 392-ben keresztyénné levén, lemondott a világról, ennek összes hiúságairól, s a szeretet munkáinak gyakorlására szánván el életét, egyik életírója azt mondja róla: „mily sok foglyot kiváltott s mily sok adóst megszabadított bilincseiből!“

Ugyanezen szellemben működtek: *Deogratias* karthagói püspök 440 körül; a mai Felső- és Alsó-

református egyház tagjait *külsőleg*, tehát a felekezeti együttélés kötelekeiben nem pusztán azoknak az általános, bár lényegökben megdönthetetlen és örök igazságoknak a varázsa tartja össze, melyeket pápista, baptista, methodista, lutheránus, vagy akár a svédénborgiánus is bátran ajakára vehet, hanem igenis összetartja az a speciális ösztudat és közmeggyőződés, mely évszázadokon át apáról fiura szállván, a vérébe valósággal átment s mint egyik nagy emberünk a minap írta, bennök jellemmé tömörült: mi talán legjobban tudhatjuk azt is, hogy e közérzelem megteremtésére mily termékenyítő hatással voltak azok a hitvallások, melyekben a kálvinizmus időkként megnyilatkozott s a magyar nép eszén át, ugyanannak szívéhez férközött. Bizony . . . bizony mondom, hogy az erdődi, debreceni, tarcal-tordai, nagyváradi, csengeri stb. stb. zsinatok hitvallásai vagy a helvét konfessiók nélkül Magyarországon ma lehetne s kétségtelenül volna is keresztyénség, de *nem volna református egyház*, vagy legalább is nem ilyen volna.

Mert symbolumok nélkül egy egyház sem állhat fent. Nem lehetett el azok nélkül a keresztyénség sem. A mint a Krisztus fellépett, híveitől bizonyágtételt, hitvallást követelt s maga mondotta: „valaki vallást tészén én rólam az emberek előtt, én is vallást tészek arról az én mennyei Atyám előtt; valaki pedig megtagadand

engemet az emberek előtt, megtagadom én is azt az én mennyei Atyám előtt“ (Máté 10, 32—33). E szavakban tehát már „vallástételről“ hallunk; szigoruan formulázva ugyan még nincs, mert hiszen akkor, a mikor a Krisztus így szólott, még dogma sem volt; de ha lényegileg elengedhetetlen feltételnek tartotta ezt az egyesekre nézve, még inkább az az egyesekből álló egyházak, vagy felekezetekre nézve.

A hit által a láthatatlan egyháznak, a hitvallás által pedig a láthatónak leszünk tagjainvá.

Eröss Lajos.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

A kántorképzésről.

(Vége.)

Értekezésem harmadik részében azt fogom kifejteni, hogy:

Ki képezze a kántorokat?

Kántor-organistáinkat, mint már fentebb említém, felekezeti képezdénk képezzék.

A felekezeti főhatóság tudja legjobban, hogy minő képességű belhivatalnokokra van szüksége a Krisztus testének: az anyaszentegyháznak. Az ő kötelessége gondoskodni, hogy úgy a lelkészi, mint a kántor-organistai, nemkülönben a tanítói és tanári állásokra művelt, a kor szívonálán álló, alaposan képesített egyének álljanak elő időről-időre.

Ausztria helyén fennállott Noricum nevű római tartomány apostola, a 482-ben meghalt *Szent Severinus*; az 5-ik században Galliában élt *Nicetius*, az ugyanott 559-ben meghalt *Leonhard*; *Borromaeus Károly*, Majlandnak nagynevű érseke a 16-ik században († 1584), ki egész rendszert dolgozott ki s vétetett munkába az alája rendelt papsággal a foglyok gondozására; a spanyol *Grande János*, ki letette Grande családi nevét, mely „Nagy“-ot jelent, s a „Peccador“ = bűnös nevet vette föl († 1600); *Spee Frigyes*, a boszorkányüldözések megszüntetésének lelkes bajnoka (1590—1635); *Thomasius Keresztély*, nagy jogtudós és tanár a lipesei és hallei egyetemeken (1655—1728), ki szintén ezen a téren vívott ki magának halhatatlan érdemű nevet.

De mindezeknél nagyobb volt e téren *Paulai Vince* (1576—1660), a róm. katolikus egyház e szentje, kire úgy egyháza, mint francia hazája is méltó joggal büszke lehet. Történeti művekből s a legendák homályába burkolt leírásokból egyként mint fényes alak, nagy lélek ragyog e férfú elénk, ki főként a gályarabok sorsát vevén szívére, először azok testi nyomorán, majd lelkük sivár szükségein enyhített. „Oly gyöngédséggel, szeretettel és türelemmel, sőt olyan tisztelettel bánt velök, — mondja egy életírója, — hogy azon szerencsétlenek, kik addig a legkiméletlenebb bánásmódban részesültek, megnyiták szemeiket a vallás világossága és szíveiket a bűnbánat előtt, s azontúl tartózkodási helyük, mely addig a pokolhoz hasonlított, valóságos mennyszággá változott át.“ Oda vitte ő a dolgot, hogy a gályarabok börtönei, a bagnók, a „minden bűnök e gyalázatos

lerakodó helyei, mintegy templomokká változtak át, a melyekben ugyanazon embereknek szájából, kiktől azelőtt csak istenkáromlást és átkozódást lehetett hallani, most napról-napra Isten magasztalása hangozott.“

Ha sietnem nem kellene, kész örömmel időzném *Szent Vincének*, „a keresztyén könyörületesség e főpapjának“ a'akjánál, lerajzolnám 84 hosszú évre terjedt életidejének tárgyunkra tartozó eseményeit, de hív a jelenkor a maga színes képeivel, fényes munkáival, melyeket le kell rajzolni, ismertetnem kell.

Szervezett alapokon, társulati úton való munkálkodás nyomaira e téren a mult század végefelé Észak-Amerikában találunk, hol főként az angol *Howard János* eszméi nyomán, majd az emberszeretetükről híres pennsylvániai quakerok prédikálása folytán mindinkább terjedni kezdett azon nézet, hogy a fogházi büntetésnek és végrehajtása módjának a bűnösnek nem pusztán büntetésére, hanem javítására is kell szolgálnia, hogy bizonyos mértékben mintegy orvosságnak kell annak lennie a lélek betegségének meggyógyítására.

Ezen és más ilyen, ethikai természetű eszmék hatása alatt *Whister Rikárd* philadelphiai előkelő polgár, felhívta polgártársai figyelmét a laza börtönrendszer nyomorúságaira, s fáradozásával sikerült Philadelphában 1776 február 7-én a foglyok támogatására egy társulatot alakítania „The Philadelphia Society for assisting distressed prisoners“ (= Philadelphiai társulat szükségben levő foglyok támogatására) cím alatt.

Ezen társulat nyomán számos más ilyen egyesület létesült Észak-Amerikában, a melyek között talán leg-

Az állam gondoskodik a polgárok anyagi jólétét, közbiztonságát stb. biztosító törvényekről; de a lelki gondozás, az egyházi ügyek rendezése: az illető felekezetek jog- és kötelelességkörébe tartozik.

Ezért mi ref. felekezet, magunk képezzük lelkészeinket, tanítóinkat, kántor-organistáinkat, a magunk törvénye és rendtartása szerint. Így volt ez a múltban, így kell ennek lenni a jövőben is.

Tanítóképezdét az állam is állított és tart fenn, a melyekben hazafias tanítókat nevelnek az állam törvényei és intenciói szerint. Igaz, hogy ezekben az intézetekben a többek között helyet foglal az ének és zene is, de az inkább általános, mint felekezeti szempontból tanítattik. Megtanulhatnak ott az ifjak annyira-mennyire hegedülni és zongorázni, de alaposan nem; úgy hogy az intézetből kikerülve a legtöbben nem tudják tovább fejleszteni zenei tudományukat, és sem kántoroknak, sem organistáknak nem válnak be.

Volt reá eset, hogy egy állami képezdét végzett ifju jeles bizonyítványával s oklevelével megválasztatott egyik fényes gyülekezetünk kántor-organista-tanítójává. Midőn az illető elfoglalta állását, kitünt, hogy sem énekelni, sem organázni nem tud. A gyülekezet kérdőre vonta. Ő beismervén képzettsége hiányos voltát, ígéretet tett, hogy egy év alatt megtanul organázni.

Az egy év azonban kevés volt; még egy másikat is kellett rákérni; mely után belátván az illető, hogy ez állás nem neki való: elpályázott onnan tisztán tanítói állásra.

Ilyen és ehhez hasonló esetek vitték bizonyosan a méltóságos conventet arra a határozatra, miszerint törvénybe iktatta, hogy „állami tanítóképezdét végzett, vagy ott képesített tanítók a vallástánból, egyházi éneklésből és ezek módszertanából kötelesek pótvizsgát tenni valamely egyházkerület tanítóképesítő bizottsága előtt.“

erőteljesebb, legvirágzóbb az 1844-ben alakult, s ma is hatalmas erővel munkálkodó „The Prison Association of New-York“ (= New-yorki fogháztársulat).

Ide át Európában az 1726-ban született, 1790-ben meghalt *Howard János*, e nagy britt filantróp. volt az újabb korban a fogházügy reformjának fáradhatatlan apostola, ki országról-országra, sőt világrészről-világrészre járva, hívta fel az emberbarátok, az államférfiak, a kormányok, az uralkodó fejedelmek figyelmét az akkori fogházrendszerek nyomorúságaira. Pár évvel ezelőtt Budapesten az országos Jogász-Egylet körében részletesen megismertettem ezen apostoli buzgalmú férfi életét és működését, de most itt csak épen arra van alkalmam, hogy rá mutassak nemes alakjára.

Nem beszélhetek részletesebben *Foy Erzsébetről*, az 1780-ban született s 1845-ben meghalt, quaker felekezethez tartozó nagy angol nőről sem, ki, mint *Howard*, szintén országról-országra utazott, s főként a nőfogyók sorsának javítására szentelte több mint három évtizedre terjedő nemes munkáját. Az ő hazájában azonban, bár törvények hoztak az elbocsátott fegyencek kellő elhelyezése érdekében, egyletbe ezen ügy barátai tulajdonképpen csak 1864-ben szervezkedtek, a mikor az addig is fennállott „Reformatory and refuge Union“ (= Javító és menekvést nyújtó Egyesület) kimondá, hogy gondját ezentúl az elbocsátott fegyencekre is ki fogja terjeszteni. Ma aztán már Angolországban is nagyon sok egylet és társulat foglalkozik a fogházügy emelésével, a foglyok, családjaik s az elbocsátott fegyencek gondozásával.

Az egyházmegyei iskola-látogatók tapasztalataiból is tudunk annyit, hogy az állami tanítóképezdéből kikerült tanítók mindenkiben megfeleltek ugyan hivataluknak, de az egyházi éneklésben, meg a vallástanításban csekély eredményt mutatnak fel. Már pedig az iskola, különösen a népiskola, az egyház veteményes kertje; ezeknek növendékeiből lesznek az egyház tagjai, a leendő anyák, a kik ha gyermeki szívekbe nem szívják be a vallásos eszméket, igazságokat; nem tanulják meg a templomi énekeket: hogyan alapíthatnának vallásos érzelmű családokat s hogyan nevelhetnének jó keresztyéneket?

Buzgó protestáns elődeink a házi istenisztelet gyakorlásában is tündököltek. Hála Istennek, jelenleg is találunk még ilyeneket, ámbár ezek a mai korban már kevés számban vannak. A hol a Zsoltárokat nem tudják: ott ilyeneket nem találunk. A Zsoltár-énekek tudása a feltétele a házi istenisztelet gyakorolhatóságának. És a hol ez megvan: ott nagyobb az Isten áldása is.

Maga az államkormány is észrevehette az abnormis állapotot, vagy fülébe juthatott az elégedetlenség panasza, mert már egy néhány éve rendeletileg intézkedett, hogy az állami tanítóképezdékben a kántor organisták képzésére nagyobb gond fordíttassék.

És hogy ezen újabb intézkedése teljesnek látszassék: a kántori képesítést is felállította. Egy ilyen kántori képesítésről tudok egy esetet, mely egyik vidéki állami tanítóképezdében történt. Az eset ez:

Egy állami tanítóképezdében külön kántorképesítést tartottak. A végzett növendékek közül két ref. ifju állott elő a képesítésre. Egy ref. szakembernek alkalma volt az ifjakkal a vizsgát megelőző napon beszélni. Kikérdezte tőlök, hogy miből készültek a kántori vizsgára, vagy mi van abból nekik előírva?

Az ifjak elmondták, hogy az iskolai évben a zene

Németországban pedig *Fliedner Tivadar* (1800—1864) kaiserswerthi evangélikus lelkész, az újabb kor ezen egyik legnagyobb belmissiói alakja, az immáron a föld kerekégének minden részére kiterjedő áldásos diakonissa-intézmény megalapítója volt az, ki gyülekezete körében felállította az elbocsátott női fegyencek első asyümát, melynek gondozását az általa nevelt diakonissákra bízta, s ugyanő volt az, ki Foy Erzsébettel való személyes véleményesereje után 1826-ban megalapította a rajna-vestfáliai börtöntársulatot, melyet ma is minden ilyen társulatok méltó mintájául kell tartanunk.

* * *

A fogházügy történetében megkülönböztethető legújabb kor hajnalán már fejedelmi férfiak, nagy uralkodók figyelme fordul a foglyok felé, hogy azoknak sorsán az emberszeretet munkáival segítsen. *III. Frigyes Vilmos* porosz király (1797—1840) 1826 aug. 1-én egy kabinet-rendeletet bocsátott ki az általunk fentebb már említett Fliednerhez, melyben többek közt ezt mondja: „Az ön és a többi részvevők által hozzám fölterjesztett azon terv, mely szerint a foglyok *erkölcsi javításának* előmozdítására egy magánegyletet akarnak létesíteni, nékem különös meglepedésemre szolgál; útasítottam azért az illető minisztériumokat, hogy közelebbről is vizsgálják meg az alapszabálytervezetet, és ha azon valami javítani valót találnak, értesítsék önt e felől.“ A 30-as évek legelőjén *Lipót* bádeni nagyherceg védnöksége alatt egylet alakul a fogsággal büntetettek javítására, a mely egyletet a nagyhercegségi minisztérium 1831 január 20-án

órákból a negyed éveseknek hetenként egy fél órát az illető szaktanár arra fordított, hogy kántorokat képezzen. Ez órán együtt voltak a róm. kath. és ev. ref. vallású ifjak miutegy 18-an. Ekkor a tanár eljátszott az orgonán két-két éneket mind a ref., mind a kath. énekes könyvből, természetesen: éneklés nélkül, mint-hogy szöveg a kóta alatt nincs. És a tanár r. k. vallású lévén, ref. énekeinket nem is ismerte. Azután utasította őket az énekek begyakorlására. A vizsga előtt pedig megkérdezte tőlök, hogy melyik éneket tudják? Így mentek a vizsgára. Az egyik kapta kérdésül a XC. Zsoltárt, szabadon választott éneke volt a XLII. Zsoltár. A másik kapta: Szent Isten noha néked; szabadon választva orgonázta a 74. Dicséretet. Ezen kívül énekeltek mindegyik egy Zsoltárt és egy temetési éneket, a melyiket önmaguk választottak. Elméletből nem kaptak kérdést. Képesítették 2 kitünő és két jeles osztályzattal, a melyen ők maguk is mosolyogtak és csudálkoztak, mert érezték, hogy e kalkulásokra érdemtelnek.

Ez ifjaktól kérdezte a fentirt beszélgető, hogy tudnának-e a predikációhoz alkalmas énekverseket keresni? Ezt ők nem tudták mire való. Arra a kérdésre: tudják-e az ünnepi, téli, tavaszi, nyári, őszi s alkalmi énekeket, azt felelték, hogy egy-kettőt tudnak. Hát a katekhiszusiakat? Azokat nem tudják hogy merre vannak a Zsoltárban.

Tehát e párbeszédéből kivehető, hogy az illetők bizony nem ütök meg a mértéket, mégis kitünő képesítést nyertek; s ha majd bizonyítványuk alapján megválasztatnak orgonistáknak: gyakorlati tudományuk nem emeli annak az intézetnek jó hírnevét, mely őket képesítette.

Bármint intézkedjenek is a kormánykörökben: a képzőintézetekből kikerült ifjak kevés %-a válik be kántor-orgonistává. Épen ezért kántorainkat képezzük

kelt leiratában azon nézetének nyilvánításával erősített meg, hogy az új egylet az államkormányt is elősegíti a maga tevékenységében. Egy emelkedett gondolkodású, minden jóért lelkesülni tudó ifjú királyi sarj, *Oszkár József Ferenc*, Svéd- és Norvégország trónjának örököse, a későbben 1844-től 1859-ig ezen országok felett uralkodott I. Oszkár király, „A büntetésről és a fogházakról” cím alatt 1840-ben svéd nyelven könyvet irt, mely „*Ueber Strafe und Strafanstalten. Aus dem Schwedischen übersetzt von A. von Tretkow. Mit Einleitung und Anmerkungen von Dr. N. H. Julius. Leipzig F. A. Brockhaus. 1841.*” c. a. német nyelvre is lefordított. A mi *Ferdinánd* királyunk pedig 1836 január 21-én kelt udvari kancelláriai rendeletével az elbocsátott fegyencek fölötti felügyeletet, azok vezetését az egyes községek gondjaira bízta.

S jegyezzük meg azt is, hogy az a *Dr. Julius Miklós Henrik*, hírneves orvos és író (1783—1862), ki Oszkár svéd trónörökösnek fentebb említett művéhez bevezetést irt, — már 1827-ben felolvasásokat tartott Berlinben a börtönügyről, a mely felolvasásai által nemcsak a foglyok és fogházak viszonyairól terjesztett el alaposabb ismereteket, hanem ő is nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy német hazájában mind erősebb lángra gyúljon az ezen ügy iránti meleg érdeklődés. Felolvasásai megjelentek Berlinben 1828-ban „*Vorlesungen über die Gefängnisskunde etc.*” c. alatt.

Ma a művelt világ különböző országaiban száz és száz fogházi, vagy nevezzük így: *rabsegélyező egyesület* áll fenn, melyeknek célja részint a foglyok, részint

mi, felekezeti, a magunk tetszése szerint. Ott lehet ezeket kiképezni, a hol a tanár is kálvinista s az orgonának mestere.

A kinek alkalma volt megfigyelni a róm. katolikusok isteniszteleteit, tapasztalhatta, hogy a kántornak milyen nagy szerepe van ott. A miséző papok énekeire, különböző hangnemekben és fekvésekben azonnal ráorgonázni, ráénekelni a refraint: nagy jártasságot kíván mind az éneklésberl, mind pedig az orgonázásban. Hol képezik ezek orgonistáikat? Felelet. Felekezeti képezdőkben. Az ő sok oldalú liturgiájuk még nagyobb előkészületet kíván, mint a mi kántoraink képzése. Nem is adják ők ki ezt kezökből; ők maguk nevelik belhivatnokaikat, úgy, hogy még tanítói állásokra is inkább alkalmazzák felekezeti képezdők *gyengébb* tehetségű növendékeit, mint az állami képezdéből kikerült *jeles* ifjakat.

Azért nekünk is féltett kincsünk legyen felekezeti tanítóképezdénk, mint épen papnöveldénk. Álljanak felekezetünk oszlopférfiai a mellett szilárdul, és tanítóképezdeinket fel ne adják, mert csak addig vannak vallásos tanítóink, és csak addig nyerünk buzgó és szakavatott kántorokat, míg ezeket felekezeti intézetek képezik.

Hogy mennyire szivünkön kell viselnünk felekezeti tanítóképző intézetünk ügyét: előnkbe tárja, sőt kötelességünké teszi ama statisztikai adat, mely a tanítóképezdekről állított össze. Ezen adatokból látjuk, hogy ev. ref. tanítóképezdénk, egész magyar hazánkban (Erdélyvel együtt) van 3; ágostai hitvallásu rokonainknak 6; míg a róm. kath. felekezetűeknek van 11 férfi és 15 nőképezdők; a gör. katolikusoknak 6; a gör. keletieknek 3 férfi és 2 nő.

Láthatjuk e számokból, hogy e tekintetben mi, ev. ref. keresztyének állunk a legutolsó helyen. Vajjon el-

ezek családjai sorsa enyhítésében, segélyezésükben, részint a fogságból kiszabadult fegyencek elhelyezésében, munkába állításában, a társadalom hasznos tagjai közé való bevezetésében áll.

Teljesen lehetetlen dolog egy rövidebb munka keretében ezen egyesületek szervezetéről áttekinthető képet nyújtani. Adataink vannak ilyen egyesületek létezéséről Amerikából, Angolországból, Dániából. a német birodalom legkülönbözőbb országaiból, Belgiumból, Franciaországból, Hollandiából, az osztrák-magyar monarchiából, Oroszországból, Svéd- és Norvégországból, Svájból, Spanyolországból; tudnánk szólni az először 1846-ban Frankfurtban, majd 1847-ben Brüsszelben, 1857-ben Frankfurtban, 1872-ben Londonban, 1878-ban Stockholmban, 1885-ben Rómában, 1890-ben Szentpétervárott tartott nemzetközi börtönkongresszusokról, melyeket mind megelőztek az 1841-ben Firenzében, 1842-ben Pádovában, 1843-ban Luccában tartott olasz nemzeti börtönkongresszusok, a melyek, úgy a nemzetiek, mint főként a nemzetköziek, a börtönügy legfontosabb kérdéseivel, s ezek közt a vallás és a humanitás által nyújtható segédeszközök igénybe vétele legjobb módjainak megállapításával is foglalkoztak.

A különböző német, angol avagy amerikai rabsegélyező egyesületek szervezetéről, munkaköréről együttes áttekintést adni, ismétlem, merőben lehetetlen dolog. Részint szabad, állami vagy egyházi felsőségtől teljesen független, részint állami vagy egyházi fenhatóság, vagy ezek védnöksége alá helyezett egyesületek ezek, igen helyesen úgy alakulva mindenik, a hogy céljainak legbiztosabb

láthatja-e e 3 intézet annyi ezer felekezeti iskolánkat tanítókkal? Bizonyára nem; ez képtelenség. Kénytelenek tehát az egyházak olyan tanítókat alkalmazni, a melyeket kapnak.

Az sem helyeselhető, hogy felekezeti elemi iskoláinkat már sok helyen átadták az államnak, bár némely vidéken azzal a kikötéssel, hogy azokba ref. vallású tanítók neveztesse ki, kik egyttal a gyülekezetekben a kántori teendőket is végezhessek. Igen ám, csak hogy az állam, a maga képezdéből kijött ifjakat helyezi el, s a felekezeti intézetek növendékeit mellőzi; pedig ezek vannak arra képezve, hogy mint kántorok is megfeleljenek a gyülekezetekben. Az állami tanítóképezdéből kikerült ifjak lehetnek ugyan ev. ref. vallásúak, de a mint a tapasztalat bizonyítja: vallástanítóknak és kántoroknak gyengék.

Ezekben kívántam kifejtetni a *kántorképzésre* vonatkozó nézeteimet s szerény tapasztalataimat; ezekben próbáltam megfelelni az általam feltett kérdésekre, melyben vallásos benső érzésem s a legjobb szándék vezetett. S ha szerény értekezésem által anyaszentegyházunknak s énekgyűnknek előbb vitelére, erősítésére csak egy homokszemnyivel is járultam: törekvésem meg van jutalmazva.

M.-Sziget.

P. Tóth János,
főgymn. énektanár.

KÖZÉLETÜNK.

Az új ref. templomi énekeskönyv előmunkálatai.

Most adta ki *Fejes István*, a kiváló költő-pap, az egyetemes énekgyű bizottság nagy tevékenységű elnöke megújítandó énekeskönyvünk *előmunkálatainak* 6-ik füzetét. E füzet 26 zsoltárt, 17 dicséretet, 2 erdélyi

elérhetése céljából alakulnia reá nézve legkívánatosabb volt. De azt, főként nagyobb városokban — és ez általunk nagyon megszívlelendő dolog, — azt sokszorosan kimutatta már a tapasztalat, hogy más jótékonyági, például a nőegyletekkel, az ezek által fentartott népkonyhakkal vagy létesítendő munkaközvetítő irodákkal s más ilyen intézetekkel való közvetlen érintkezésbe lépés nélkül a kiszabadult foglyoknak s ezek családjaiknak jótékonyan hatályos gondozása merőben lehetetlen dolog.

Arra is megtanította már a tapasztalat a kérdésünkkel foglalkozó köröket, hogy ezen munka a maga teljes hatályát csak azon esetben fejtheti ki, ha, mondjuk a mi viszonyaink között, minden ügyészség területén állítatik föl rabsegélyző egyesület, mert csak így válik lehetségessé egy olyan egyesületi hálózatot alkotni, mely minden, ennek támogatására rászorultat segélyezhessen, s ne állhasson be azon eset, hogy az egyik fogoly vagy ennek családja részesül az ezen téren mozgó felebaráti szeretet munkájának áldásaiban, míg a másik, kellő egyesület hiányában, nem részesülhet azokban.

Lássuk már, az eddig elmondottak alapján, azon különböző fogház-büntetési rendszereket, melyeket az idők folyamán korunkig a vallás s az emberszeretet meleg lehelle, folyton javítani akarólag, fejlesztett ki a bűnösök, a büntetést szenvedő szerencsétlenek világának korábban csak gyötrelmekkel megrakott mezéjén.

Csiky Lajos.

(Folyt. köv.)

énekeskönyvből való éneket és 33 különböző alkalmakra való új éneket foglal magában. Az eddig megjelent 6 füzetben van összesen 282 ének. És pedig átdolgozva: 108 zsoltár, 31 dicséret, 5 ének az erdélyi énekeskönyvből. Végül egészen új ének 58. A zsoltárok közül sok többszörös átdolgozásban van meg.

Látni való, hogy bő anyag van már együtt az új énekeskönyv számára s hisszük, hogy közel van az idő teljessége, a mikor az új énekeskönyv megjelen. Mert meg kell jelennie a debreceni zsinat határozata szerint, minden tájékozatlan, laikus felszólalások ellenére is, melyekkel legközelebb némelyek a világi sajtót, sőt még az élelapokat is elárasztották és a magyar kálvinizmus veszedelmét hirdetik a Károlyi bibliájának és a Szenci Molnár zsoltárainak revisiója folytán. Azok a mozgolódó jóurak azonban nincsenek tisztában a revisió elveivel s így érthető, hogy tüzet kiáltanak, a mikor csak füstöt látnak. Régen meggyőződtek már a ref. egyház jobbjai, hogy a bibliát is, az énekeskönyvet is át kell dolgozni anélkül, hogy eredeti jellegéből kivetkőztetnénk. Errevalók az énekgyű előmunkálatok. Ezekhez kell szólni azoknak, a kiket szívök készlet. Itt mutatni rá arra, a mi nem jó. A 6-ik füzethez irt *elnöki tájékoztató sorokat* im itt közöljük:

Ezen füzetben mindenek előtt az újonnan átdolgozott Zsoltárok foglalnak helyet, ekkép az előbbi füzetekben közzé tett zsoltárokkal együtt, az átdolgozásra kijelölt darabok, újabb alakításban, a közönség előtt állanak. A legtöbb zsoltár egy szerzőtől származik és sajnos, hogy csak néhány zsoltárra vannak ez ideig versenytarabok is; de úgy látszik, hogy teljes erőből és teljes odaadással nem adta magát erre a munkára az egy szerzőn kívül más oly egyén, a ki nemesak a zsoltárok megértésében, hanem a verselésben is jártas. Azonban a pályatér ma is nyitva áll. Az új átdolgozásban közzétett zsoltárok versenyre hívják fel mindazokat, akik akár hasonlót, akár jobbkat alkotni hivatottak. Mert célom épen az, hogy az énekanyag elkészültével egymásmellé állítva közöljem még egyszer a versenyképes darabokat. Az volna tehát a kívánatos, ha mind-egyik zsoltárnak meg lenne a maga versenytársa is.

Felhívom és fölkérem azért az érdeklődőket, hogy ha jó zsoltár átirással rendelkeznek, küldjék bé azokat hozzám, hogy így ezt az anyagot is bővíthessem.

Meg kell még jegyeznem azt is, hogy az átdolgozott zsoltárok száma vagy 20 darabbal felülmulja a programunkban megjelölt számot. Ennek oka az, hogy minden olyan zsoltárt, a melyben megfelelő vallás-erköleszi eszme mutatkozik, igyekeztem számba venni, a mi azonban nem jelenti azt, hogy azokat föltétlenül be is kellene venni az új énekeskönyvbe. Kísérletek azok a legszélsőbb határig elmenve, a honnan túl már alig talál az ember egy mai énekeskönyvbe fölvehető alkalmas éneket, vagy csak vallás-erköleszi olvasmánynak szolgáló darabot is. Én újra és újra átnéztem a zsoltárokat és a mely darabokat mégis kihagytam, azok már részint ismétlések, részint merő zsidó történetek, részint oly sekélyes tartalmuak, hogy minden zsoltárszeretetem mellett sem foglalkozhattam velük. Ha mégis volna valaki, a ki nekem rámutatna oly mellőzött darabra, a melynek átdolgozását indokoltnak tartaná, én az ily kívánatot meggondolás tárgyává teszem s habár csak kísérletül is, az új átdolgozást magamra vállalom. Nincsenek átdolgozva a 11, 13, 18, 40, 44, 45, 48, 49, 52, 53, 54, 56, 58, 64, 68, 70, 74, 76, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 93, 97, 101, 106, 107, 110, 114, 115, 117,

120, 123, 124, 129, 131, 132, 140, 142, 144, 145, 147, és 149. zsoltárok.

A zsoltárok után most kezdem nagyobb tömegben közölni az átdolgozott Dicséreteket is. Ezuttal még többet nem közölhetek, mert bár úgy a magyarországi, mint az erdélyi énekeskönyvből kijelöltem és nyilvánosan közöltem azokat az énekeket, a melyek a programunk szerint javítást és átalakítást igényelnek, de úgy látom, hogy ezzel a javítási munkával sem foglalkoznak felettébb az ahoz értő egyének. A mi munkát kapok, fájdalom, azokat többnyire oly kezekből kapom, a melyek költészettel talán sohasem foglalkoztak, és mintha csak az ének volna az, a melyet költői kéz nélkül is lehetne megcsinálni. Most hát ezek az átdolgozások szolgáljanak némileg irányadóul, hogy legalább is illet, vagy jobbat kell adni annak, aki a reformmunkában részt venni kíván. Versenydarabok jöhetnek tehát ezen most közzétett énekekre is; de ezen kívül még egy szép sorozat vár az átdolgozásra, a mely munkát abban az esetben, ha várakozásom tovább is meddő lesz, hozzá értő s általam ismert egyének közreműködésével, ha Isten segít, mindenesetre rövid idő alatt el fogok végezni, hogy ez az anyag is készen legyen.

Utolsó sorban jönnek az újénekkísérletek. Erre nézve azt a felvilágosítást kell nyújtanom, hogy néhány egészen eredeti darabon kívül, az énekek többi része alakításból s átdolgozásból származik. De úgy gondolom, hogy a dolog érdemére nézve nem a származás a fő, hanem az, hogy jók s használhatók-e ezen újabb énekek? Én ugyanis kerestem a motivumokat vallásos vonatkozású költeményekben is, így szülemlett egy estvéli ének, Arany János refrénjéből. A Berzsenyi „Fohászokodás“-át átírtam a XIX. zsoltár dallamára. Három húsvéti ének különböző szerzőktől, átalakításban lát itt világot. Egy adventi, egy karácsonyi, egy vasárnapi, két reformációi, egy reggeli, egy estvéli ének, szintén átalakítások, a melyeket a hozzám juttatott énekekből öntöttem hangulatosabb alakba, mert a templomi ének alakját nehezen találják el még a jó eszmékből dolgozó poéták is; én pedig minden oly darabot felhasználok, a melyben valami jó gondolatot sejtek, hogy annál több anyag legyen a választásra. Különben az eredeti művek szerzői megtekinthetik az én átalakításomat, és örömmel veszem tőlük, ha ők saját munkáikat jobb dolgozásban küldik be hozzám. Az új énekek közt van egy úrvacsorai *Tompától* s ugyancsak ő tőle egy reggeli és egy estéli ének. Több oldalról sürgettek már Tompa eme két költeményének közlésére, de ezek, mint eredetileg imák, nem kaptak oly formát, hogy éneklésre alkalmasak volnának. Megkísérlettem hát most ezeknek átírását is; de ha szerencsésebb kéz jobban átírná, szívesen veszem.

Egy-két fordítást is közlök kísérletül. Mostani énekeskönyvünkben is van néhány németből átültetett darab, így az erdélyi énekes „Légy csöndes szívvel“ Gerhardt-féle darabját az eredeti szöveg szerint igyekeztem is helyreállítani; miután pedig egy, az énekreform iránt buzgólkodó lelkészársunk a külföldi énekesekre is igyekezett felhívni figyelmünket s e végből fordítási próbákat is közölt: magam is jónak láttam egyet-kettőt a leghiresebb szerzőktől átvenni, de nem azért, mintha ezzel azt akarnám bizonyítani, hogy a mi énekeink ezek mellett eltörpülnek, sőt inkább azért, hogy állithassam azt, hogy ime a legkiválóbb német énekek sem oly egyedülállóak, hogy ezentul is szívesen ne énekelhetnénk több szép dicséretünket. „Istenemhez száll az ének“, „Már az erdők elpihennek“, Gerhardt Pál legszebb énekei, ezért jutottak most ebbe a füzetbe. De ezért

jutott egy igen szépen csengő ének is Albertintől: „Im, a világ zajgó habján“ címmel. Angol énekesből is volna egy-két darabom, de ezeket mellőzöm és csak annyit jegyzek meg, hogy a mi dicséreteink, a mai nyelvhez alkalmazva, nem fognak hátrább állani ezeknél sem.

Ezzel kapcsolatban véleményem mégis az, hogy ha szükségünk lesz rá, nem kellene épen idegenkednünk egy-két külföldi szép darab átvételétől sem.

Végül jelzem, hogy gondom tárgyát képezi az is, hogy alkalmi énekeink ne hiányozzanak. Így fel is hívom a működni óhajtok figyelmét konfirmációi, keresztelei, esketési stb. énekek szerzésére is; általában pedig jelentem, hogy a midőn az énekanyagot csoportosíthatom, és valahol még hézagokat fogok látni, azoknak kitöltéséről is fogok gondoskodni.

Az énekeskönyv beosztására nézve annak idején tervezetet fogok benyújtani az énekügyi bizottsághoz, de kívánatosnak tartom, ha e részben eszmecserét kezdenek az ügygyel foglalkozók, mert az ilyen dolgoknak is érni kell. Magam is úgy gondolkodom, hogy azon zsoltárokat, a melyeket felveendőknék tartunk, be kell osztanunk megfelelő helyekre és e részben tervezetem meg is van.

Remélem, hogy ezen újabb füzet kibocsátása után most már teljes erővel fogunk haladni a cél felé, csak ne vonják meg tőlem támogatásukat azok, a kikben az ügyszeretet mellett képesség is van a munkára.

Felhívás.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1899. április 18-án tartott gyűlésében elhatározta, hogy *Nyíregyházán* az ott helyi városi polgári leányiskola szomszédságában egy ev. ref. *leányinternátus felállítását* elodázhatatlan szükségnek tekinti s azt a közel jövőben a puritán szellemben vezetett nevelés céljainak átadni óhajtja.

E végből pedig adakozásra szólítja fel különösen saját hiveit, kik egy ily intézet szükségét legelső sorban érzik és nagyobb szabásu tevékenységet indít meg, hogy az internátus felállításához szükséges tőkét összegyűjthesse.

Az anyaszentegyháznak nagy és fontos érdekét kívánja az egyházmegye szolgálni e szép tervének megvalósításával. Ugyanis úgy egyházunknak, mint a társadalomnak a jövőre való tekintés szempontjából nincsen egyetlen egy kérdés sem, mely a figyelmet inkább magára vonhatná, mint a nőnevelés jelentősége és helyes irányban vezetett megoldása.

A nő védi és fenntartja a közkeréksöt, formálja és neveli azokat, kik a hazafias és egyházi életnek egykor folytatói és hűséges munkásai lesznek. Ő a szeretet forrása, ki arra van hivatva, hogy szeretetének vezérlő hatalmával szívünkbe szőjje azoknak az érzéseknek a fonalszárait, melyeknek nyomán felfakadjanak bennünk nemcsak az egyéni élet érzései, hanem ama virilis vonások is, melyek úgy hozzákötnek bennünket az anyaszentegyház és hazánk életéhez, mint a hogy a naprendszer csillagai elválhatatlanul oda vannak kapcsolva egymáshoz. A nő a belső lelkiület kormányosa s az emberi szív érzésmódjában a jó erkölcsök megteremtője, ki azon a cimen, hogy a nemes érzéseket beleoltja lelkünknek még legutolsó rejtekeibe is, az anyaszentegyház törekvéseinek elsőrangú tényezője. És a nő, mint édesanya az, ki belecsepegteti gyermekeinek szívébe a vallásnak felső világát s az ő kezének munkája az, ha az ifjuság szívének hárfáján a vallásos emótiók a leghatásosabb dallamokban játszódnak le.

Ilyen körülmények között elvitázhatatlan, hogy a nőnevelésre legkiválóbb figyelmet fordítani minden kérdés között a legnagyobb fontosságu. És hogy minden módot és lehetőséget meg kell ragadni, hogy azt helyes irányba vezessük.

Hiszen, ha a nőt vallásos és egyházas szellemben neveljük, ugyanakkor környezetét is műveljük, mert központi fényt gyújtunk fel, melynek áldó hatása messze körben érezhető. Avagy a jelenkori vallásos közöny, ez az erkölcsi vérszegénység a mai élet gyakorlati irányával függ-e össze, vagy pedig azzal, hogy a vallásos érzetnek meglehetősen elhanyagolt nevelésével találkozunk minden téren, de amely sehol sem oly veszedelmes következményü, mint a női világ körében. Ha tehát mi a jövőben intenzívebb egyházi életet óhajtunk, első sorban a nőnevelés kérdésénél kell teendőnk elkezdenünk. Régebben alig gondolták ezt meg annyira, mint amennyire meg kellett volna ezt tenni. Régebben kiindulva abból a felfogásból, hogy a reformáció különösen a szellemi élet megváltozása s így intelligenciát követel, különösen a férfi világra nehezítették rá az anyaszentegyház fennmaradásának biztosítékait. Ámde ma, midőn kitűnt, hogy ezen a felfogáson alapuló irány tulajdonképpen csődöt mondott, el kell ismernünk, hogy ha az alapelv helyes volt is, de a ráépített következtetések nem egyészen voltak jók. Mert míg egy felől a nő épen olyan tagja az emberiségnek, mint a férfi, addig másfelől nemesak a nő az, akin az anyaszentegyház jövődjé megfordul, mert a vallásos élet megújulásának és virágzásának veteményes kertje csakis a családi kör s ennek igazi fenntartója első sorban a nő s az a lény, ki vallásos emberré lenni van hivatva, anyja térdein formálódik s az anyai szív melegénél érik meg.

A nőnevelés vallásossá tételét tehát anyaszentegyházunk nem tekintheti többé mellékes kérdésnek. Hiszen a melyik nőben a vallásos megszokások nem ott kezdődnek a gyermekkorban, hogy aztán az évek hosszú során át-átjárják agyának és szívének minden egyes rekeszét, az nem fogja gyermekét sem olyanán nevelni, hogy abban a vallás, mint a szellemi életnek igazi fenntartója felemelő és nemesítő eszmény legyen minden időben. Ám az ilyen nemzedék szívéből ki is lesz ölte minden nemes erény s egy jobb hazába vándorol onnan az életnek amaz igazi felfogása, mely a földet nem megtapodni, hanem megszentelni tudja.

Mindezeket megfontolva határozta el a f.-szabolcsi ev. ref. egyházmegye, hogy Nyiregyházán, meg fogja nyitni leányinternátusát és vezetni fogja azt abban a szellemben, mely fundamentuma mindannak ami számunkra a jövődjét biztosítja. Szolgálni óhajt ezzel úgy az anyaszentegyháznak s annak jövődjének, mint Szabolcs megye magyar református szüleközönységének, kik feltű gonddal öröködnék egyedül gyermekeik érdeke, de másfelől ama szent örökség az anyaszentegyház felett is, mely apáikról szállott át reájuk, hogy azt megőrizzék.

De az internátus felállítására és fenntartására sok pénzbe és sok áldozatba kerül, azért az egyházmegye odafordul a társadalomnak kiapadhatatlan áldozatkész-ségéhez s a jó szíveknek buzgó szeretetéhez, hogy az adakozások révén célja valóra válhassék.

Az adományokat, melyeket a hírlapokban nyugtázni fogunk, kérjük, hogy az alant írott bizottság pénztárnokának nevére (Vass Mihály, ref. lelkipásztor, Gégény, u. p. Demecsér) méltóztassanak elküldeni.

Gencsy Albert, gondnok.

Mikecs János.

Görömbei Péter, esperes.

Bartók Jenő.

Válasz Vas Mihály urnak.

(Megnyugtatósul kételyeire, felvilágosításul tévedéseire.)

Mindenkor elveszettnek tartottam azt az időt, mely a tanácskozó asztaloknál a tárgy kimerítése után elkésve érkező, de minden áron *szavazni* akaró tanácsstag informálása céljából a felmelegített tárgyalás alkalmával felemésztődött. Így vagyok most is, mikor Vas Mihály gégényi lelkész urnak e becses lap idei 46-ik számában megjelent s a Collegium 1899—1900. számadós (és nem tan-) évi költségvetéséről írott közleményével kell foglalkoznom, jóllehet úgy időmet mint erőmet teljesen lefoglalja az ennél előbb való kötelesség. Foglalkoznom kell pedig azért, mert ha a közlemény, az abban használt hangzatos kifejezések szó nélkül maradnak: erős meglepetésre adna az alkalmat olvasó közönségünknek.

Rendszertelenül haladván a cikkirő a kérdéseken végig: én se lehetek logikusabb rendkövető, csak anynyiban, amennyiben a kifogásokat sorba veszem.

Elsőben is bizonyos vádaskodásra felelek, csakis a magam részéről, mert Elek Lajos urnak a 47-ik számban immár a cikkirő teljesen eleget tett a várt válasz elmaradásának felpanaszolásáért. Vas Mihály lelkész ur a múlt nyáron a pénztári hivatalhoz intézett megkeresésében olyan adatokat kívánt, a melyekkel nem rendelkeztem; kérte többek közt a collegiumi pénztár számadását is, ezt a nagy iven is 240—250 oldalra terjedő munkálatot. Az eredetit nem adhattam ki, a lemásolásra időnk, erőnk nem volt, így nem szolgálhattam vele, de f. évi aug. 5-én 1685. szám a. kelt válaszomban a lehető útbaigazítást megadtam. Oka tehát a vádaskodásra nem volt. Most lássuk sorra a kifogásokat, a melyek nemesak a költségvetés, de egyebek ellen is keményen hangzanak.

„Régóta fájdalommal szemléli“ a cikkirő, hogy „különösen az erkölcsi testületeknél a költségelőirányzat, sőt általában az egész vagyonekezelés (!) nem részeseül kellő figyelemben.“ Súlyos vád, mely — mivel a Collegium költségvetésével foglalkozó cikkben van emelve — első sorban azokat érinti, kik főiskolánk vagyoni ügyeinek igazgatásában foglalkoznak. Ha akár költségvetésünk, akár számadásunk ellenőrzésének, megvizsgálásának rendszerével ismerős volna a cikkirő: nem állitana ilyen nagyot és merészet. Joggal elvárjuk, hogy a ki ilyen nagyfontosságu kérdéshez ilyen erős szavakkal a nyilvánosság előtt hozzászól: előbb ismerkedjék meg rendtartásunkkal, melyet részletesen leírva találhat egyházkerületi jegyzőkönyveinkben; ezek pedig teljességgel nincsenek elzárva a cikkirő előtt. Sziveskedjék elolvasni az 1896. évi jkv. (szeptemberi gyűlés) 209. lapján a 6. f), a 210. lapján 6. d) és 211. lapján az 5. a) pontokat, megtanulhatja belőle, hogy a költségvetési tervezetet évenként február 1-re a pénztári és számvevői hivatal állítja elő. Rendtartásunk szerint ez a tervezet előbb a gazdasági tanács pénzügyi bizottságában, majd a gazd. tanács teljes ülésében tüzetes tárgyalás alá vétetik. Innen az igazgató-tanács gazdasági albizottsága, majd pedig az igazgató-tanács plénuma elé kerül, s csak ezután jut az egyh. ker. közgyűlés elébe. Ott minden közgyűlési tagnak rendelkezésre állanak a kinyomatott példányok százával (ezért vagyunk néha szűkében a példányoknak) már a tárgyalás előtt 2—3 nappal. Így lesz a sok fórumon keresztül ment, sokszor változtatott, módosított *költségelőirányzattól* most már *költségvetés*, mely a kezelőséget, utalványozó hatóságot — hogy nagy

szót használjak — mint budget-törvény szorosan kötelezi, s az abban nyitott hitel áthágása vagy kielégítő indokolással vagy felelősségre vonással jár. Ugyanezek a hatóságok vizsgálják meg a pénztári számadásokat is, azzal a különbséggel, hogy a számadást csak a pénztári hivatal készíti el, a számvevő megvizsgálja, a pénzügyi bizottság, a gazdasági tanács, az igazgató-tanács gazdasági albizottsága s végül az igazgató-tanács plénuma felülvizsgálja. legvégül — a felsorolt felügyeleti s ellenőrzési szerveknek a véleményéhez képest az egyházkerületi közgyűlés mondja ki a számadás további felelőssége alól való felmentés kérdésében a végső határozatot.

Mi lenne a módja annak, hogy „a költségvetés és általában a vagyonkezelés“ ennél is kellőbb figyelemben részesüljön? én nem tudom. Mert hogy a felsorolt hatóságok mekkora odaadással, sőt a Collegium vagyonaért sokszor töprengő gondal foglalkoznak úgy a költségvetés, mint a számadás minden részletével: meggyőződhetik a cikkíró, mielőtt belenéz az egyházkerületi közkézen forgó jegyzőkönyvekbe. Megláthatja a javasolt módosítások rendjén, hogy bizony itt a felülvizsgálat munkája „kellő figyelemmel“ hajtatik végre, többet kívánni szertelen követelőzés. Vagy talán a nyilvánosság előtt való foglalkozást kívánja sürgetni? Szabad a tér, még a tévedésekkel teljes felszólalások számára is (uti figura docet); de hogy az avatatlan beleszólások nem az ügynek használnak, hanem csak arra valók, hogy a tévedések helyreigazításával a fontosabb munkától drága drága időt s anélkül is eléggé lekötött erőt vonjon el: erre a kézalatti felszólalás a legsattanósabb bizonyíték. Legyen meggyőződve a cikkíró, hogy főiskolai s egyházkerületi arra hivatott hatóságaink egészen tisztában vannak a költségvetés czéljával, fontosságával, s bármennyire is méltányoljuk a költségvetés rendeltetéséhez fűzött, különben némely helyen alig érthető dissertáció-szerű elmélkedését, higgye el, hogy ha épen a cikkíró tényleges részvétele mellett állítatnék is elő Collegiumunk költségvetése, akkor se volna képes főiskolánk „keblére ölelni mindazokat az ifjakat, kik az ő emlőjéből kívánnak táplálkozni.“

Általánvéve sajnálattal kell az egész „széleskörű s nyilvános bírálatra“ már most kimondanom, hogy abban a tárgyismeret erős hiánya miatt a megnyilatkozott kételyeken kívül még erősebb tévedések jelentkeznek, s valóban az egész nem egyéb, mint a tévedések következetes láncolata. A „kellő figyelem“ képzelt hiánya felett érzett aggodalom azt hiszem, az előadottak után eloszlott; a „széleskörű s nyilvános bírálatra“ nézve megengedi nekem, hogy attól a kellő figyelem ellenértékéül kellő alaposítást követeljek, mert még avatott felszólalás esetére is igaz marad, hogy a hány a háztartás, annyiféle a gazdaság-rendezés kerete, alakja, rendszere, s ha az egész világ hozzászólásához s a kritikusok izléséhez kellene alkalmazkodnunk a teljesen lenyegtelen dögben is: akkor soha se lennénk készen egy költségvetéssel sem, még ha a cikkíró segedelmével látnánk is hozzá.

Az általános elmélkedés után elsőben is azt a hibát fedezte fel cikkíró a költségvetésben, hogy az nem ad feleletet arra, hogy „mennyire rug hát az évi háztartás? mi az eredménye a 33 lapot betöltő tekintélyes számhalmazatnak?“ Megkísérli azért az „összeállítás“, amikor „valóban nem remélt tekintélyes számhoz jutott, mert a fedezet csaknem eléri az 1/4 milliót.“ Ezt így olvasva a költségvetést nem látok méltó elismeréssel adózhatnak a cikkírónak azért a

nagy munkáért, melylyel „a 33 lapot betöltő számhalmazat“ alaposan, nagy fáradsággal feldolgozhatta, mert az összeállítás hiányában könytelen is volt vele. A cikkíró szavaival élve, hogy „a szóban forgó költségeloirányzatról azok is nagyobb tájékozódást nyerjenek, a kiknek nincs alkalmuk azt látni“: bátorkodom ezt a nagyszabásúnak látszó összeállítást kellő értékére leszállítani, amikor én is „jelzem“, hogy valamennyi csoport költségvetése végén záradékul ki van tüntetve úgy a fedezet, mint a szükséglet végösszege a mutatkozó fölösleg, esetleg hiánylat megnevezésével; sőt a munkalat függelékében olvasható gazdasági tanácsvezetés ismétli mindenik pénztári csoportnak zárótételeit. Tizenkét tételt kellett hát összeadnia a cikkírónak, míg „a 33 oldalra terjedő számhalmazat“ végeredményképen kihozta a gyengébbek kedvéért az 1/4 millió summat. Teljes bátorsággal állítom, hogy ennek az 1/4 millió kerek summának az ismeréséhez a collegiumi háztartásnak semmi köze nincs. Nevezetesen a tizenkét pénztári csoport mindenike egymástól annyira külön, önálló, független gazdálkodást folytat a maga háztartásában, mint például a gégyényi egyház és a felsőszabolcsi egyházmegye. Mert még azzal, hogy egyik csoport bizonyos évjáradékot fizet a másik csoportnak, épen úgy nem létesül közöttük közös háztartás, mint azzal, hogy az idézett gégyényi egyház a felsőszabolcsi egyházmegye közigazgatási költségeinek reá eső részét hordozza. Semmi gyakorlati jelentősége nincs annak, ha pl. egy végső összesítésben kiemeli a költségvetés, hogy ime a debreczeni főiskola költségvetésében 233 ezer forint bevétellel szemben 212 ezer forintnyi kiadás vár fedezetre, s mintegy 21 ezer forint fölösleg mutatkozik. Mert ebből a fölöslegről több mint fele rész a kiegészítésre váró alapok (XII-ik) és a bölcséleti fakultás (X. csoport) pénztárát illeti. A kíváncsiságon kívül minő gyakorlati haszna van e szám ismerésének? Hiszen a XII-ik csoport a maga fölöslegről egy krajczárt se nyújthat pl. az énekeskönyvi (VI-ik csoport) pénztárnak a hiánylat fedezésére; a közszükségleti és tanszéki (I-ső) csoport két ezer forintban mutatkozó fölöslegét sem lehet egyik alap fölöslegének elvonásával sem szaporítani, hogy aztán ennek a csoportnak, mint egyedül illetékesnek a terhére a collegium égető szükségein enyhítve legyen. Amit az alapítványok természete, a kegyes alapítók rendelkezése lehetővé tett, bizony azt az I-ső csoport már eddig is igénybe vette. Még inkább megerősíti felfogásomat a számadás végeredménye. Például az 1898—99. évi számadás a tizenkét csoportnál 60339 frt 39 kr. vagyongyarapodást mutat. Ebből a közszükségleti és tanszéki alapok (I-ső csoport) javára csak 17 ezer forintnyi összeg esik, melyből 7000 forint a jövedelem-fölöslegről képződött. Ki veszi hasznát annak a nagy számnak? Legfőlebb a rossz-fizető adósok, az elhídegült keblű alapítók, a kik hatalmas argumentumra tesznek szert az óriásnak tetsző vagyon-növekedés láttára korábbi alapítványaik felesleges voltának nyilvánítása s újabb adományok megvonhatása céljából. Magyarázhatjuk aztán a világnak, hogy a 40 különböző alaptól összerakozott XII-ik csoportnál előállott vagyongyarapodás elsőben is megannyi célú és rendeltetésű alap közt oszlik meg, amelyeknek jókora része olyan természetű, hogy 100—200 évig is tőkésítheti évi jövedelmét, míg az alapító-levélben körülírt célra fel lesz használható. Nem lényeges tehát a summázás elmaradása, a mi (bizalmasan megsugom) nem is a véletlen műve. Bár megnyugtató és mindenestre a kritika munkájának

megkönnyítése céljából, jöllehet a nyomdai költségek rovására részemről megígérhetem, hogy ezt a vég summázást is oda helyezem a tervezet végére. De hogy kinyomatja-e felettes hatóságom? ezt már előre nem ígérhetem

Kifogásolja a cikkíró, hogy a tanári lakások jövedelme nincs felvéve a költségvetésben bevételre s mint természetben nyújtott lakás, egyszersmint kiadásra. A legkíméletesebben szólva, ez a kifogás a tárgygyal ismerős előtt merő kákán görcskeressé minősül. Össze-zavarja ugyanis a Tiszteletes ur a kollégiumi költségvetést az üzleti leltárakkal. Az üzlet-tulajdonos, a ki pl. a saját épületében helyezi el üzletét, a kereskedelmi számvitel szokása szerint beveszi leltárába, mérlegébe az ingatlan jövedelmének felszámításánál az üzleti hely bérleti jövedelmét s azt az üzleti kiadások címénél kiadásban elszámolja. A kereskedőnek, a ki számvitelében vagyoni erején kívül hitelképességét üzlete érdekében nyilvántartja, erre lehet szüksége, de a Collégiumnak, mivel nem nyereségre dolgozik, semmi szüksége nincs. Ugyan mi hasznát venné a gyakorlati élet, ha ezeknek a lakásoknak valamely hozzávetőlegesen megállapított számban fel is vennők a jövedelmét? Ugy tudom, hogy ma az egyes egyházak is költségvetést kötelesek készíteni s azt a felsőbb egyházi hatóságoknak bemutatni. Azt kérdelem, hogy fel van-e véve a Tiszteletes lelkész ur természetben való lakása évi jövedelem-érték szerint a gégényi egyház költségvetésébe? S ha nincs: ki fogja „fájdalommal szemlélni,“ hogy ennek az erkölcsi testületnek a költségvetése nem részeseül kellő figyelemben? Vagy, ha a tanári lakások felvételét nyilvan szükségessé tartja: miért nem jár el következetesen? mért nem kívánja az 558,291 frt értékkel kitüntetett collegiumi főépület jövedelmét is szerepeltetni? Hát a természetben kiszolgáltatott 555 köbméter tűzifa értéke mért maradhat el? Lám, hova ragadja az embert a hibakeresés heve. Hát ha még tudná, ha ismerné a cikkíró annak a 8 természetben való lakásnak a halálos ítéletét, melynek emlegetésére az ujabban választott akadémiai tanárok elmondhatják, hogy „infandum jubes regina renovare dolorem“. A dolog historikuma az, hogy néhány évvel ezelőtt egy végzetes órában a tanári javadalmazások rendezése alkalmával a fizetések egyenlősítése címén (pár év mulva pedig fizetési fokozatok létesítettek!) kimondatott, hogy ezek a természetben való lakások az azontul választandó s az eddigi gyakorlat szerint arra jogositott tanároktól elvételnek a tűzifával együtt, lakás helyett évi 400 frt házbér adatván, tanzakra való tekintet nélkül a tanároknak. Eddig ugyan egy természetben való lakás sem szabadult fel még eddigi rendeltetése alól s így azoknak jövedelme bérlet címén nem folyhatott be a collegiumi pénztárba. Mondja meg már most Vas Mihály ur, hogy ha a fizetési fokozat létesítése előtt állanánk: hogyan értékelné a természetben kihasznált házak jövedelmét? És hogyan most, a fokozat felállítását után? Mivel jutna közelebb a megvalósuláshoz ama kifejezett vágyának teljesülése, hogy főiskolánk képesebb legyen ezentul keblére ölelni valamennyi innen táplálkozni óhajtó ifjakat? 4-es, 5-ös, vágy 6-os százalékát venné számításba az ingatlan értékének? Inkább annak kellene eszünkbe jutni, hogy vétessék revízió alá a természetben való lakások eltörlésére hozott határozat, ha még lehetséges s szerveztessek annak kombinálásával ujjabb fizetési fokozat. Ha tehát „a költségvetés célja s világos rendeltetéséből“ (tág fogalmak, azt rakhatjuk belé, a mit célunk szerint akarunk) kifolyólag a collegiumi főépület jövedelme, a

tűzifa értéke, mint természetben való szolgáltatások kimaradhatnak: épen úgy kimaradhatnak ama természetben való lakások is. A számszerűleg meghatározhatatlan tételek nem képezhetik számszerű tételeit sem a költségvetésnek, sem a számadásnak, sem bevételben, sem kiadásban.

Csak még azt jegyzem meg, hogy ezek a lakások nem „átfutó természetű jövedelmet adnak“. A számvitelben *átfutónak* az olyan vagyonszámviteli esetet nevezi, mely a vagyonnak csak alakjában és nem egyszersmind mennyiségében idéz elő változást. A kérdéses esetben pedig a vagyonnak sem alakja, sem mennyisége nem változik.

Egyáltalában nem lényeges, ha ki van-e tüntetve a költségvetésben az évjáradékoknak megfelelő tőkeösszeg, mert amennyire ki lehet venni a 6-ik kikezdés végén olvashatókból, ez akar lenni a kifogás. Mert még ha el is tekintünk a nehézségtől, melynélfogva a számokban kifejezni kívánt tőke-érték meghatározásánál feleltette bizonytalan alapon mozog a számítás: hova vezetne ez az eljárás. ha következetesen akarunk lenni? Oda, hogy föl kell vennünk a többi évjáradékoknak megfelelő tőkeösszegeket is, a hol csak évjáradék szerepel. Már most csak az I-ső csoportnál 15 olyan évjáradék szerepel, mely a többi csoportok valamelyikétől hárul ide, s mely 6%-os tőkészámitás mellett 201,666 forint értékű tőkét képvisel. Ilyen évjáradék-tervezetű bevétele van még a II., III., IV., VIII., IX. és XII-ik csoportoknak is, évi 8951 frt erejéig, melynek 149,182 frt lesz a megfelelő tőkéje. Ha ezt a két tőkemennyiséget összeadjuk, kerekszám kedvéért azonnal 350 ezer forint vagyoni gyarapodásra teszünk szert! Hol volt ez a horribilis összeg addig, míg Tiszt. Vas Mihály ur fel nem fedezte? talán áldozata lett „a vagyonszámitás *kellő figyelemben való nem részeseülésének*?“ Miért itt aggódni a jövőért? Hiszen ez akkora ujjabb vagyonnövekedést mutat ki, ha a költségvetés úgy készül, hogy „tisztán, (?) számokban kifejezve láthatjuk“ a fedezetet és szükségletet, hogy nem maradhat le többé egy innen táplálkozni kívánó ifju sem a főiskola emlőjéről! De ne tréfáljunk. Semmi tekintet nem indokolja azt, hogy a költségvetésben ekkora, különben is rugalmas természetű számokkal dobálózunk; a szükséglet és fedezet „*tisztán látható számokban*“ ezek nélkül is úgy, a mint a cikkíró kívánja. Még a „méltányosság“ sincs megsértve semmi tekintetben sem Debrecen városával, sem a debreceni egyházzal szemben; a főiskola a hálás érzületet megfelelőbb módon tudja kifejezni úgy a város évi 13,203 forint 03 kros, mint az egykáz 1260 frtos évjáradékáért s e hála megnyilatkozása nem jelentkezik abban, hogy a *költségvetésben* azok a tőkék ott szerepeljenek. Végre is ennél a kifogásnál maga a cikkíró ur ezeket mondja: „a méltányosság szempontja is követeli, hogy legyen kiüntetve azon összeg, a mellyel az áldozatkész testületek a főiskola *háztartásához* járulnak“. Nos hát a költségvetésben „azon összeg“ csakugyan ki van tüntetve. Kétszer — merő méltányosságból — nem vehető fel. Miért hát mégis a kifogás?

Cikkíró nem találja a tócoskerti és fűvészkeri ingatlanok jövedelmét sehol a költségvetésben. Ez természetes is. Mert egyik sincs haszonbérbe adva. Sőt az ingatlan, mint ilyen, az első csoportban van felvéve, holott jövedelme (a IX-ik csoportban növények elárúsításából 250 frt) a fűvészkeri alapot illeti s a rajta levő épületek természetben való lakásul szolgálnak a főkertész és a szolgálk részére, Ennek az oka a követ-

kező. A Collegiumnak a fűvészkert közös használatára nézve közvetve a helybeli gazdasági tanintézettel, közvetlenül a m. kir. állammal szerződése áll fenn, a melynélfogva a fűvészkert kellő színvonalon való fenntartása céljából, valamint azért, hogy a gazdasági tanintézeti ifjak tanulmányi szempontból a fűvészkertet használhassák, ez idő szerint 1525 frt évjáradék foly be a Collegium fűvészkerti pénztárába az államkincstár-ból; maga a Collegium odaadta eddigi felszerelményeit, a szükséges területeket és ad évenként 500 frt évjáradékot. A szerződés nem örökre szól, annál fogva az ingatlan nincs mért áthelyezni a fűvészkerti alapok közé, épen úgy, mintha a cikkiró valakinek csak használatra adná oda az ingatlanát, anélkül, hogy — mivel a másként való rendelkezésre jogát fenn kívánja tartani — telekkönyvileg is tulajdonába bocsátaná. Külön pénztári csoportot kellett képezni a fűvészkerti alap részére, mert az állammal kötött szerződés a Collegiumot külön számadásra kötelezi a gazdálkodásról. Különben el lehetne látni számadásos ügyét az I. csoport keretében is, úgy, amint az az állammal kötött szerződés létrejötte előtt történt. Hogy a szép összegre értékelt ingatlan jövedelmét (250 frt) ne kicsinyelje utólagosan se a cikkiró, figyelmébe ajánom, hogy a fűvészkert és a tócsókerti faiskola fenntartása nem nyereszkes vállalat a Collegium részéről. Ilyen célok szolgálata mellett távolról sem szabad csupán azt mérlegelni, ha vajjon az ingatlan behozza-e a vidéken felvehető átlagos évi jövedelmet, bármekkora összegben van is értékelve az ingatlan.

Rózsa Sándor,
egyházker. s collegiumi pénztárnok.
(Vége köv.)

IRODALOM.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület évkönyve az 1899—1900-ik tanévre. Szerkesztette *S. Szabó József*, egyesületi jegyző. Tizenhatodik evfolyam. Debrecen, 1899. 8° 130 l. Az egyesületi tagok névsorán és a hódmezővásárhelyi közgyűlés jegyzőkönyvében kívül megemlíti még az évkönyv röviden a gyűléssel kapcsolatban történt főbb eseményeket. Aztán közli *Bányai Sándor* imádságát, *Dóczy Imre* elnöki megnyitó beszédét, *S. Szabó József* jegyzői jelentését, *dr. Nagy Zsigmond* felolvasását a modern nyelvek tanításáról, *dr. Ernyei Istvánét* az iskola és az életről, *Kis Józsefét* a vallásos nevelésről közép- és főiskolánkban és *Bodnár Bertalanét* a természetrajzi tárgyak szerepéről a középiskolákban. Legvégül vegyes közlemények vannak s itt különös figyelmet érdemel *Beöthy Zsolt* szép köszönő levele tiszteleti taggá történt választása alkalmából. A könyv nagyon izlésesen és csinosan van kiállítva.

A vallásérkölcsei oktatás reformjához. Ily című kis füzetet kaptunk, melyet *Kúthi Zsigmond* iskolaigazgató irt s olvasott fel a Gönczy-tanítóegyesület járásköri közgyűlésén. A füzet írója a mai vallásérkölcsei oktatással nincsen megelégedve, egyfelől, mert kevés gondot fordítanak rá az iskolában, másfelől, mert lélekölő dolgokat tanítanak, nem gyermekeknek való könyveket. Nem kivétel itt a heidelbergi káté és más ref. vallástani kézikönyv sem. Kúthi tehát reformot óhajt s mindenképpel azt, hogy az általános *emberszeretetre* kellene

nevelni és tanítani a gyermeket. Hát ez keresztyén tanítás, s hogy Kúthi, mint izraelita ezen a nyomon halad, jellemzi a kort, de magát az embert is, a kinek a szívébe belopta már magát a Krisztusi ember-szeretet. Általán meglepő ebben a felolvasásban a szeretetnek az a nemes, tiszta hangja, mely rajta végigvauol, menten minden felekezeti elfogultságtól és exlusivitástól. Szép hitvallása ez a szerzőnek s útmutatásai a vallásos-
oktatást illetőleg, mert a szeretetből indulnak ki, mind megszívlelendők és követendők. Sajnos, hogy, főleg a gyakran előjövő idegen szavakat elrúttják a sajtóhibák. A szerző által észrevett Trunga = Treuga mellett hibás még egyebek közt az *álltruismus* is = *altruismus* stb.

Prot. Szemle. A magy. prot. irod. társaság kiadványa. Szerk. *Szöts Farkas*. XI. évf. 8 és 9-ik füzet. A 8-ik füzet a debreceni gyűlés emlékkönyve (ára 50 kr) s magában foglalja a harmadik nagygyűlés alkalmából tartott összes beszédeket, felolvasásokat, a választmány és a közgyűlés jegyzőkönyvét; a társaság számadását vagyonskimutatását, költségvetését (Bevétel 4633 frt 19 kr, kiadás 4388 frt 52 kr; Károlyi alap 1499 frt 20 kr; Hercegszöllősi kánonok alapja 394 frt 24 kr; Biblia-Lexikonra 50 frt, Szász D. alapítványa 1000 frt. A társaság összes vagyona 53000 frt 80 kr. Jövő évre 6168 frt kiadás mellett 5666 frt 50 kr. bevétel van előirányozva. A hátralékok horribilis összege 7936 frt 75 kr). Közli továbbá a füzet a társaság kiadványainak raktár-jegyzékét (van bőven mindenből, csak az legyen, a ki vegye, hál' Istennek olyan is hovatovább több akad), az alapszabályokat, a tisztii karnak, a választmánynak és a tagoknak névsorát, a hol egyszersmind a hátralékok is ki vannak mutatva. Itt látjuk, hogy 50, 60 frt, sőt még azon felüli hátralékok is vannak egyeseknél. Ezek egyrésze szinte kihívja a könyörületet s a könyörületből a törlést. A 9-ik füzet tartalma: 1. *Alvinczi és a kassai vértanúk. Révész Kálmán*, 2. *I. Rákóczy György és a pápás renaissance. Kovács Sándor*, 3. *Jézus és Buddha, keresztyénség és buddhismus. Rácz Lajos*. Végül a szokásos egyházi és irodalmi szemle zárja be a rendkívül érdekes füzetet.

Megjelent s lapunkhoz beküldött művek s jegyzőkönyvek: 1. *A keresztyén hittudomány összege az unitáriusok szerint*. Latin nyelvből fordította *Derzsi Károly*, unit. gymn. tanár. kiadta az unit. egyház képviselőtaná sa. Ára 3 korona. E nagy műről bővebben fogunk megemlékezni. — 2. *Megnyitó-beszéd* a kassai Kazinczy-kör őszi közgyűlése alkalmából tartotta *Revész Kálmán* alelnök. A nem rég alakult körnek lelkes tettehívása e beszéd Kazinczy szép méltatása mellett, egyuttal a társadalom széleskörű és állandó érdeklődését is felhívja a kör iránt. — 3. A jegyzőkönyvek közül: a) *Felsőszabolcsi* egyh. megye nyiregyházi gyűlése. Összeállította *Hidegh József* e. m. aljegyző. b) *Máramaros ugoecsi* egyh. megye nagyszöllősi közgyűlése. Szerkesztette *Biky Ferenc*, e. m. papi főjegyző. c) *Nagyszalontai* egyh. megye n.-szalontai közgyűlése. Szerkesztette *Nagy Imre* lelkészi főjegyző. d) *Nagybányai* egyh. megye színérváraljai közgyűlése. Kiadta *Szabó József* egyh. m. aljegyző. e) *Vajdahunyadi* egyh. megye. hátszegi közgyűléseé vele együtt *Thamó Gyula*, alpestesi ref. pap emlékbeszéde Ezék. 33 f. 20 v. alapján Szász Domokos püspök felett. f) *A nagyszalontai* ev. ref. egyh. megyei tanítói segélyegylet nagyszalontai választmányi közgyűléseé. — 4. *Debreceni Főiskolai Lapok*. XLII. évf. 1. sz. Felelős szerk. *Boross Lajos*; kiadó-

hivatal főnöke: *Kún Zoltán*. Megjelenik havonként kétszer. Előfizetési ár egy évre 3 frt. A lap élénken van szerkesztve az ifjuság lobbanó lelkesedésével, idealismusával s érdekes tartalommal összeállítva. — 5. *Imádság* a magyar szabadságharc vértanuinak felszázados emlékünnepejére. Irta s elmondta *Csánky Benjámín*, tiszafüredi ev. ref. lelkész. Ára 10 kr. A tiszta jövedelem a tiszafüredi ev. ref. egyh. fenntartási alapját gyarapítja. Az imádságból a Csánky magasröptü lelke szól hozzánk. — 6. *Alkalmi versek* c. költemény kötetére hirdet előfizetést *Papp József*, tomori (Abauj-Tornamegy) ev. ref. lelkész. Előfizetési ára 2 korona s ez év végéig küldendő a szerzőhöz. — 7. *Jó pásztor*. Keresztyén családi lap. Szerkeszti *Kovács Sándor* pozsonyi ev. theol. tanár. Kiadja: a balassa-gyarmati könyvnyomda részvénytársaság. Megjelen minden hó 15 én. Ára egy évre 2 korona, félévre 1 korona 20 fillér. A vallásos és hazafias irányu lapocska 1 száma tanulságos tartalommal jelent meg. Melegen ajánljuk!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Apró hírek.** *Taskentben* Turkesztán első evang. luther. templomát a moszkvai fősuperintendens v. *Everth* nemrég avatta fel. — *As Osservatore Romanot*, a melyből múlt számunkban szemelvényeket mutattunk be, az olasz állam elkoboztatta, minthogy egyik cikkében a pápa főnöksége alatt alkotandó foederatív állam eszméje mellett izgatott. Igen, a katholicizmus monarchisticus, ha vezetőinek az a kényelmesebb. — *A jezuita generalis Pater Martinus* állandó lakhelyét, a Florenc melletti *Fiesole*-ből *Rómába* tette át a Campanari palotába, 100 lépésnyire a Vatikántól. A pápa aggkorára való tekintettel közel kell laknia a Vatikánhoz, hogy a pápaválasztásra idejekorán a tethelyen legyen.

— **Gyülekezeteink köréből.** *A tiszaföldvári* ev. ref. egyháznak egyik buzgó híve, *Szilágyi János*, 2000 (kétezer) koronát adományozott, mely összeg „Szilágyi-alap” címen külön kezelendő, s évi kamatja az egyház közszükségeire fordítandó. Az egyszerű földművesnek e nemes tette önmagában hordja dicséretét. — *Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymnasiumunkban* szokás szerint ezuttal is megünnepeltük a reformatori évfordulóját, nem ugyan a napján s nem az ifjuságot is belevonva a szereplésbe, a mint azt fgymn. vallás-tanárunk már évekkal előbb sürgette, hanem csak a múlt hó 29-ki rendes alkalmi ifjusági istentisztelettel, amelynek hatása bizonyára így is meg volt. F. hó 19-én d. e. pedig a tanárkar és az ifjusági önképzőkör rendezett hazafias ünnepélyt boldogult Erzsébet királynénk áldott emlékének. Ez alkalommal az ünnepi beszédet dr. Imre Lajos tanár tartotta. E beszéd nemes hangja s tartalma építően hathatott ifjuságunkra. Kellemes volt Rácz Sándor VII. o. tanuló alkalmi költeménye is, mely szép eszmemenetével jóval felülemelkedett a megszokott ifjusági költeményeken. Az énekarról mint a zenekarról is elismeréssel nyilatkozhatunk szereplésökért. Nagy kár, hogy e szép ünnepélyen városi közönség alig volt. — *Nagybányán* az ev. ref. egyház közönsége múlt hó 28-án töltötte be a kiváló egyházi író és lelkész, Gergely Károly halálával megüresedett lelkész állást. A lelkészválasztás iránt nagy érdeklődés mutatkozott s a közbizalom *Soltész Elemér*, főiskolánk volt jeles növendéke és széniora mellett nyilatkozott,

kit nagy többséggel választottak meg Kovács Zsigmond tassi és Szendi Lajos pacséri lelkészek ellenében. Az új lelkészt, kinek jeles képzettsége teljes garanciát nyújt arra nevezve, hogy Nagybányának nemzetiségileg exponált vidékén meg fog felelni ama várakozásnak, melyeket hívei jövőendő működéséhez fűznek, a közbizalom megérdemelt kitüntető megnyilatkozása alkalmából mi is a legszivesebben üdvözljük.

— **Érettségi vizsgálat.** A *debreceni ref. főgymnasiumban* a f. évi decemberi pót- és javító érettségi vizsgálatok a következő sorrendben tartatnak: 1. Pót érettségi vizsgálat: a) írásbeli: december 12—16 napjain. b) szóbeli: december 20-án. 2. Javító érettségi vizsgálat: december 20-án. Jelentkezni kell a teljes vizsgálatra: dec. 11. déli 12 óráig, a javító vizsgálatra dec. 19. déli 12 óráig a főgymn. igazgatóságnál. Az igazgatóság.

— **Tanári székfoglalók kollégiumunkban.** Főiskolánk ujonnan választott rendes tanárai: *Eröss Lajos*, *Révész Lajos* és *P. Nagy Zoltán*, nov. 25-én tartották szokásos székfoglaló értekezéseiket. Az ünnepélyes cselekmény színhelye a főiskola díszterme volt, hol ez alkalomból a tanári karon és tanuló ifjuságon kívül többen összegyülekeztek. Az emelvényen *Kiss Aron* püspök, *gr. Degenfeld József* főgondnok, a kollégium igazgatói és a székfoglaló tanárok foglaltak helyet. A közönség körében ott láttuk: Bernáth Elemér kir. táblai elnököt, dr. Kola János orsz. képviselőt, Lengyel Imre e. megyei gondnokot, Szunyogh Sándor pénzügyigazgatót, Némethy Lajos, Mitrovics Gyula lelkészeket, Dóczi Imre gymn. felügyelőt, Medve Kálmánt, Várady Károly piarista igazgatót, Sz. Szabó László presbitert stb. Az ünnepélyt a főiskolai énekkar nyitotta meg a Hymnussal. Ezután *Kiss Aron* püspök felszólította az új tanárokat, hogy egymásután sorban tartsák meg székfoglaló értekezéseiket. Elsőnek *Eröss Lajos* értekezett erről a tárgyról: „A hitvallások jelentőségének és létjogának kérdése úgy általánosságban, mint különösen a prot. egyházban.” Az idő rövidsége miatt csak szemelvényeket olvasott fel kimerítő, mélyreható és rendkívül tartalmas felolvasásából, de abból is kitűnt, hogy Eröss a hitnek és a tudománynak mindenképen fölvértzett bajnoka. Különösen tetszéssel fogadott programot adott a jövőre, t. i. az egyházi symbolumokhoz való törhetlen ragaszkodást mindaddig, míg azok a ker. tudománnyal megegyeznek és míg azokon az egyház változtatást nem tesz. Meggyőzők és hatások voltak az egyházzal, továbbá a dogmákról és symbolumokról s azoknak egymás közötti viszonyáról való fejtegetései. Az értekezés egy részének közlését lapunk jelen számának vezércikkével megkezdtük. — Utána *Révész Lajos* olvasott fel „Homeros, Trója és a geographia” c. hosszabb értekezésének harmadik részéből, melyben a Homeros kosmographiáját ismertette és annak teljesen képzeten alapuló voltát bizonyította. Felolvasása előtt rövid, de hatást keltő, frappáns szavakkal ajánlotta fel tehetségét és szolgálatát a haza üdvére, a ref. egyháznak és iskolának. — Harmadiknak *P. Nagy Zoltán* értekezett ref. énekgyűnjéről, rámutatván énekeink s éneklésünk hiányaira és az e téren reánk váró feladatokra. Izlés, lelkes ügyszeretet és szakértelem látszott soraiból s mivel tárgya épen aktuális, értekezése annyival nagyobb érdeklődést keltett. Legközelebb közöljük. — A székfoglalók elhangzása után *Kiss Aron* püspök fogadta az új tanárokat poétikus, szép hasonlattal átszótt beszéddel. A kollégium — úgy mond — csillagos ég, rajta a csillagok a tanárok, a kik tudo-

mányukkal és egész életükkel világítanak. Három új esillag helyzetet most reá. Tündököljenek és világítsanak ad multos annos! Egyenként üdvözölte és áldotta meg őket az agg püspök. *Csiky Lajos* akad. igazgató az akadémia nevében a legmelegebben üdvözölte *Eröss Lajost*, k 20 évvel ezelőtt neki a legelsők között egyik tanítványa volt. A méltányló kegyelet hangján emlékezett meg *Eröss* kitünő elődjéről: *Tóth Sámuel*ről. Végül szeretettel kérte, hogy a milyen erős a hitben és tudományban, legyen olyan jó tanár és jó kolléga. *Sinka Sándor* Révész Lajost üdvözölte a főgymnasium nevében. Két dolgot kötött lelkére: tudományszakának lelkes hirdetését és prot. tanári jellegének minden téren és alkalommal kimutatását. Az ókori, görög-latin műveltség, melynek zászlója alá szegődött, oszlopa volt a multban és az ma is a tudománynak. Ezt más tárgyakkal és ismeretekkel pótolni nem lehet. Ennek a műveltségnek kell az ifjúság útján részesévé tenni az egész nemzetet. Ezt tegye tehát reményekre jogosító tehetségével, szakértelmével tántoríthatlanul. De legyen a mellett szívvel, lélekkel prot. tanár! A prot. tanári állás megkívánja, hogy a ki azt betölti, ne álljon távol az egyházi és tanügyi közigazgatástól, hanem abban mindenkor tevékeny részt vegyen. *Kovács Lajos* legelőször a fentartó testületnek mondott meleg köszönetet azért, hogy az önálló ének- és zenetanári tanszék felállításával az intézetnek oly szervezetet adott, a melynek következtében az állami hasonrangú iskolákkal az összehasonlítást bátran kiállhatja. Szívesen üdvözli a felállított új tanszékre egyhangúlag megválasztott *P. Nagy Zoltánt*, a kitől az iskola és az egyház sokat vár az énekügy előbbvitele és fejlesztése körül. Lendületesen rajzolta azután az ének hatalmát és annak a ref. egyházban való kiváló fontosságát. A szép ünnepeket a főiskolai énekkar a Szózáttal rekesztette be. — Este a főiskola tanárai új kartársaik tiszteletére az „Angol királynő”-ben közvacsorát rendeztek, melyen közéletünk előkelőségei közül is számosan megjelentek. Természetesen felköszöntőkben nem volt hiány.

— **Egyetemi magántanárok.** *Dr. Bartha Béla* és *dr. Kérészy Zoltán*, főiskolánk jogakadémiájának tanárai nov. 24-én szereztek meg Kolozsvárt, az ottani egyetem jogtudományi karánál az egyetemi magántanári képesítést. *Bartha Béla* a magyar pénzügyi jogból. — *Kérészy Zoltán* pedig a magyar alkotmány- és jogtörténetből tettek — miután idevágó dolgozataikat már előbb elfogadták — a legszebb sikerrel szóbeli vizsgálatot. A képesítést *dr. Bartha Béla* egyhangú kitüntetéssel, *dr. Kérészy Zoltán* jegyzőkönyvileg kiemelt egyhangúsággal nyerte. A próbaelőadásokat elengedték nekik. A szép eredményhez a legszívesebben gratulálunk. Nemesak az illető tanároknak szolgál az dicséretükre, de dicsékvése ősi kollégiumunknak, melynek ilyen kiváló tanárai vannak.

— **„Diákoknak őse Nyögéri.”** Igenis Nyögéri és nem Nogheri többé, a hogy a főiskolai subscribáltak catalogusa után eddig nevezték, s ahogy *Jókai* is megörökitette. De hát hogyan és ki jött arra reá, hogy Nogheri nem lehet más, mint Nyögéri? Ennek egy kis története van. Ahozértő emberek előtt mindig talányos volt a főiskola meglévő catalogusában 1558-ban elsőben bejegyzett *Nogheri János* neve érthetetlen és magyartalan volta miatt. Annyival inkább, mert az utána subscribált többi diákok pl. a második: *Csatári György* és a többi mind jó magyaros hangzású nevet viselnek. Azt is tudjuk, hogy az akkori emberek leginkább szülőhelyükről szokták magukat nevezni, Nogher pedig Magyarországon nem

létezik. *Dézsi Lajosnak* nem rég megjelent *Szentzi Molnár Albert életrajza* új nyomot jelölt ki, a melyen indulva *Balogh Ferenc* a fentebb említett Nyögéri névre jutott. Ugyanis Dézsi a wittenbergi egyetem anyakönyvében a Nogheri nevet *Nögerinusnak* (latinosan) találta beírva. *Balogh Ferenc* most már ilyen hangzású magyar helynév után kutatott, s talált is két *Nyögért*, egyet Veszprém, egyet meg Vas megyében. S meggondolva azt, hogy latinul a magyar kettős mássalhangzókat kiírni nem lehet, miért rendszerint elhagyják, *Balogh Ferenc* arra a meggyőződésre jutott, hogy a *Nögerinus* annyi mint *Nyögéri*, a ki tehát ilyen módon a diákoknak őse. Persze még az mindig kérdéses marad, hogy hogyan került a magyarországi catalogusba a teljesen elferdített *Nogheri*? Fejtsék meg, a kik értenek hozzá. Mi jónak láttuk közölni ezt a mindenesetre érdekes historicumot.

— **Művész-tanárok.** Főiskolánk két tehetséges, fiatal tanára. *Bosznai István* és *Bakos Tibor*, most küldötték el képeiket az Országos Képzőművészeti Társulat ez idejéi tárlatára. Képeik elküldése előtt megnyitották műtermüket az ismerősöknek is s akik megnézték a kiállítandó képeket s a művelzetten kívül azzal a felemelő érzéssel távozhattak onnan, hogy alma materünk méltó dicsekedéssel tekinthet művész-tanáraira. Különösen a *Bosznai* műterme keltett teltünést egy a képek számával, mint kivitelével. *Bosznai* ugyanis, kinek nevét már a fővárosi műértő közönség is jól ismeri s akinek több képét a kormány is megvásárolta, az ez idejéi tárlaton tizenegy képpel vesz részt. Mind a tizenegy kép tájkép, különböző vidékekről. Nem lehet célunk e helyen ismertetést írni a képekről s azért csak annyit említünk meg, hogy a nagy művészettel megfestett, hangulatos képek a fiatal művész folytonos fejlődéséről tanuskodnak. Sok sikert, méltó elismerést kívánunk neki képeihez!

— **A Magyar Prot. Irod. Társaságnak** — a debreceni közgyűlés emlékkönyve szerint — van összesen 1174 tagja. Ebből unitárius 5, a többi ref. és ág. ev. És pedig pártfogó tagja van a társaságnak 34, közülök 25 ev. ref., 9 ág. ev.; alapító tag 299, ebből ev. ref. testület 124, egyén 85; ág. ev. testület 23, egyén 35; rendes tag 433, melyből ev. ref. testület 56, egyén 290; ág. ev. testület 23, egyén 60; pártoló tag 408, ebből ev. ref. 368, ág. ev. 40. E kimutatásból kettő tűnik ki. Először, hogy a tagok száma még mindig kevés s azok is legnagyobb részben papok és tanárok, vagy azok testületei. Elenyésző csekély számmal vannak hordozói közül is többen nem tagjai a társaságnak. Nomina sunt odiosa. Nem is említjük őket névleg, de elváránk már tőlük, hogy végrevalahára a társaság támogatói köré állanak. A második, a mi a névsorból kiténik, hogy ág. ev. testvéreink még nálunk reformátusoknál is kevésbé pártolják a társaságot. Abból a szempontból is átnéztük a tagok névsorát, hogy vajjon mi eredménye lett a *debreceni toborzásnak*? (Hegedüs miniszter szava). Sajnosan mondhatjuk, hogy édes-keves, hogy épen azok nem indultak meg, akikre a társaság gondolt és számított, t. i. az egyházi és iskolai functionariusokon kívül álló s voltaképen az egyház zömét képező hívek. A névsor szerint csak 2 világi egyén iratkozott be ujonnan Debrecenből tagnak. Rajtok kívül 2 papot és 13 tanárt találunk az új tagok között. Tehát itt is csak a tanárok érezték különöbben azt, hogy nekik kötelességük a társaságot nagy céljaiban előmozdítani. A tanárok, akiktől az egyházi és világi társadalom annyit vár és követel, hogy szinte el sem

tudják képzelni azok a boldogok, akiket sorsuk más pályára vet s a kik mindamellett azt hiszik, hogy nincs szerencsésebb ember a tanárnál. Pedig — ki fejlessze a tudományt, ha nem a tanár? Ki írjon, ki vegyen könyveket, ha nem a tanár? Ezt mindenki nagyon természetesnek találja, mástól azonban nem várják. Ki művelje az irodalmat, ki legyen tagja az irodalmi társaságoknak? Ugy-e a tanár? A humánus egyesületek, a testező társaságok, a szépművészeti intézmények, kaszinók, clubbok stb. stb. mind-mind kövételleg lépnek fel vele szemben. Hiszen a tanárnak jó példával kell előljárni mindenütt! Az egyházi jellegű intézmények és szervezetek is — természetesen — elsősorban várják tőle a támogatást. Ismerünk tanárokat Debrecenben, a kik nem kevesebb, mint 14—15 egyesületnek tagjai és pedig fizető tagjai. De jórésztben így van ez más városokban is. Hogy győzze ezt? Agyon kell hajszolnia önmagát és félő gonddal zsugorgatnia keresményét, hogy az élet reázdúló követelményeinek eleget tehessen. És ezek a mindenfelől igénybe vett emberek odaállanak mégis hagyományos lelkesedéssel, hogy újabb áldozatot hozzanak az egyháznak és az irodalomnak. Mikor tudják már igazán méltányolni az ő helyzetüket, s mikor hoznak csak felényi áldozatot is a hazáért és az egyházért mások!

— **Püspöki körlevél.** Formában és tartalomban egyaránt kitünő az a körlevél, melyet *dr. Bartók György* püspök először intézett az evang. szerint reformált erdélyi egyházkerület összes híveihez, s a melyet az Erd. Prot. Lap 45. száma méltó kiemeléssel a lap élén közöl. Mélység a magassággal, hit a tudománnyal ölelkezik benne. Evangeliumi só, erő és hatalom tündöklök minden sorából. Ha egyébből nem tudnók, pusztán e pászori levélből is meggyőződhetnénk afelől, hogy Erdély fényes püspöki széket elődeinél nem kisebb ember foglalja el. Az örök Igétől ihletett körlevél először a lekipásztorokhoz és a tanítókhöz szól, s őket hívja fel a lelki aratásra, a hit nemes harcának meg-harcolására, a küzdelemre a hitelenség, a vakhit, a babona és a lelki sötétség ellen. Kéri, hogy legyenek örüllői, példányképei a reájuk bizott nyájnak, és gondozzák a gyülekezetet odaadó, gondos szeretettel. A levél második része az egyház gondviselőihez, de utánok minden tagjához van intézve, s felhívja őket az egyház érdekében végzendő munkára, kölesönös. közös működésre, a mit hittel és szeretettel vigyenek véghez, mint igaz keresztyének, valódi protestánsok és jó kálvinisták. Legyenek élőkövek, akikből felépül Istennek temploma. Végül a papokat és egyháztagokat együttesen felhívja a levél a tudománynak a vallással kibékítésére és a köz- és társadalmi életnek az evang. ereje által leendő megnemesítésére. Hatalmas szózat ez s lehetetlen, hogy meg ne hallják és ne kövessék, akiket illet!

— **Vasutasok vasárnapja** Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter a m. kir. államvasutak igazgatóságához a következő rendeletet intézte: „Súlyt fektetvén arra, hogy a tárcám szolgálatában álló személyzet felelőségterhes szolgálattetele közben a társadalmi szokások által e célra kijelölt pihenő napokkal rendelkezék s azokat az üdülésnek és családi ügyei ellátásának szentelhesse, máris intézkedtem, hogy a vezetésem alatt álló miniszterium személyzete vasárnapokon és sátoros ünnepeken csakis oly mértékben vétessék igénybe, a mennyiben azt a halasztást nem tűrő ügyek elintézése megköveteli. Hasonló könnyebbséget kívánván ezennel nyújtani az igazgatóság központi (igazgatósági és üzletvezetőségi) személyzetének, elrendelem, hogy vasárnapokon és sátoros ünnepeken a nevezett sze-

mélyzet a hivataloskodás alól felmentessék, azon megszorítással mindazonáltal, hogy a sürgős ügyek elintézésére e napokon is a megfelelő személyzet rendelkezésre álljon. Midőn az igazgatóságot felhívom, hogy jelen rendeletemet említett intencióimnak megfelelően célszerűen és a kellő méltányosság gyakorlásával fogamatosítsa, egyúttal azon várakozásomnak adok kifejezést, hogy a vasárnapi munkaszünetnek az említett keretben való életbeléptetése az ügymenetnek hátrányára nem fog szolgálni. Jelen rendeletem végrehajtásáról jelentést várok. Budapest, 1899. november hó 21-én. Hegedüs s. k — Ehez minden bővebb kommentár felesleges. Soha oda illőbb ember nem ült még abban a kereskedelemügyi miniszteri székben, mint *Hegedüs Sándor*, ez a fennkölt gondolkozású igazi status-férfit, kinek eszméi magasan tulszárnyalják a megszokott hivatalos sablonokat. Valóban jól esik látnunk, mint oltja be a keresztyén kovászt ez a férfit állami életünk legfőbb szervezetébe s mint mutat példát többi kollégáinak is azon az uton haladni, hol a maradandó érdem borostyánai teremnek. Mert a Hegedüs példája után most már joggal várhatjuk, hogy az igazság- és belügyi miniszterek is be fogják szüntetni a vasárnapi munkát, amaz a bíróságoknál, ez a közigazgatási hivatalokban. S így aztán lassan-lassan eljutunk oda, hogy népünk erkölcsi érzékét s vallásos pietását nem fogják sértegetni ezután majd azok, kik eddig templomba csak azért nem járnak, mert az istenitisztele ideje alatt hivatalban kell maradniok.

— **Keszi Hajdu Lajos nyugalmazott kisujszállási tanár**, veterán író, életének nevezetes napja nov. 27-ike. A szabadságharc lezajlása után az 1849. év e napján ítelték őt kötél általi halálra K. Tóth Mihály ref. lelkészszel együtt. K. Hajdu Lajos büne az volt, hogy tollat ragadva, lelkesített a szabadságharc érdekében. Itéletök így hangzott: „Kötél általi halál; kegyelem utján Hajnau által 20 évi várfogság vasban, hivatalvesztés, vagyon-elkobzás.“ „Ugy emlékszem — írja Hajdu L. a Pesti Napló f. évi nov. 26-iki számában — ez volt az első ítélet, mely a halál helyett kegyelmet adott. 20 év rabbilincsekben éjjel-nappal: rettenetes állapot. Ki mondja meg, e 20 husz év nem borzasztóbb-e, mint a néhány pernyi halál?“ Büntetéséből 6 évet töltött ki, 1856-ban kegyelmet kapott. A Pesti Napló idézett számában levelet ír életben levő fogolytársaihoz, hogy most a szabadságharc jubilaris évében, adjanak magokról életjelt. K. Hajdu Lajos 87. életévében, a vénség tisztos koronájával, de ifjúi erővel figyelemmel kísér minden mozzanatot egyházi életünkben. egyházi lapjaink buzgó olvasója. Élete e fontos napját, mely a f. évben 50. évfordulata eltelésének, megragadták ismerősei, jóbarátai, hogy személye iránti tiszteletöknek kifejezést adjanak. A tisztelgők sorában ott volt a kisujszállási főgymnasium tanári kara, élén Dr. Pallagi Gyula igazgatóval, a kisujszállási ifjusági egyesület számos tagja Barla Jenő tanár vezetés alatt. Adjon Isten hosszas esztendőket s ezekben továbbra is egészséget, üde erőt a jó öreg K. Hajdu Lajosnak!

TARTALOM-JEGYZÉK: A hitvallások jelentőségének és létjogának kérdése úgy általánosságban, mint különösebben a protestáns egyházakban. Eröss Lajos. — **Tárcá:** Vallás és emberszeretet a fogházügy szolgálatában. Csiky Lajos. — **Tanügy:** A kántorképzésről. P. Tóth János. — **Közéletünk:** Az új ref. templomi énekeskönyv előmunkálatai. — Felhívás a nyiregyházi leányinternátus felállítás tárgyában. — Válasz Vas Mihály úrnak. Rózsa Sándor. — **Irodalom.** — Különfélek.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat

tanyai hitoktatói állásra a *makói* ev. ref. egyházban.

Megkivántatik, hogy az illető lelkészi kvalifikációval birjon, egyházi énekeinket tanítani tudja, hitbuzgó s a vallásos oktatás iránt lelkesedni képes legyen.

Javadalom évi 800 frt, havi előleges részletekben; 200 frt fuvadij, vagy lótarítás címen évnegyedes részletekben. Lakás évenként kétszeri tisztogatással (a míg az egyház- legkésőbb 1901 október 1-ig megfelelő lakóházat építtetne, lakást bérel); 20 frt tüzelő anyag beszerzésére.

Pályázati határidő *f. év december 20.*

Az állomás 1900 év január első napjaiban minden esetre elfoglalandó.

Megjegyeztetik, hogy a tanyai, most községi kezelés alatt álló iskolák száma 14. Az ezekben oktatást nyerő ref. növendékek száma 400 körül. Az iskolák időnkénti felkeresése, általában a hitoktatás célszerű berendezésével a megválasztandó bizatik meg. Megkivántatik azonban, hogy minden iskolában hetenként legalább egyszer tanítson. A tanyai lakosok kívánatára a megjelölendő helyen hónaponként 1—2 ízben isteniszteletet tartson. Ezenkívül a hitsorsosok kívánatára *keresztelést* és *esketést* is végezhet, s ezekért az egyházunkban szokásos tiszteletdíj ötöt illeti. A megválasztott egy évi sikeres működés után 3 évről 3 évre alkalmaztatik. Ezen állomásra vonatkozó szabályzat kívánatra a pályázóknak megküldetik.

Makó, 1899 nov. 27.

Az ev. ref. egyháztanács elnöksége.

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,

1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, minő református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra töreksem.

Továbbra is szives pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.